

Lapprosen

Lederen har ordet

Kjære rhododendronvenner!

Året går mot slutten, men ennå tenker jeg iblant på den flotte feiringa av 25-årsjubileet til foreningen som vi hadde på Milde utenfor Bergen i slutten av mai, det største årsmøtet vi har hatt både i antall deltakere og antall dager. Det ble en god blanding av foredrag og hagebesøk, og ikke minst hyggelige stunder med uformelt prat om rhododendron og mye annet. Det er alltid fint å møte entusiaster, og her var det mange av dem samla på ett brett! Årsmøtet neste år skal arrangeres av Rhodo Øst og være i Oslo-regionen. Jeg håper at møtet i mai ga mersmak, og at mange vil benytte anledningen til å treffe igjen medlemmer fra andre deler av landet også neste år. Årsmøtet gjorde ellers et viktig vedtak om at foreningen vår i tillegg til rhododendron – som alltid vil være hovedfokus – også skal gi oppmerksomhet til kamelia og magnolia. Det kommer nok mange spennende artikler om disse planteslektene i *Lapprosen* framover.

Koronaperioden er over, og foreningen vår er tilbake i normalt gjenge. Vi kan igjen arrangere medlemsmøter og hagevandringar uten noen form for restriksjoner. Det er selvsagt hyggelig, men samtidig var det skremmende å oppleve hvor raskt hverdagene våre ble snudd på hodet. At de fleste som leser dette, er lykkelige eiere av en hage, stor eller liten, var nok svært kjærkomment i koronatida. Vi hadde da et eget fristed der vi kunne være ute og fungere helt som normalt midt i elendigheten, noe dessverre mange andre var forhindra fra. Jeg vet at jeg gjennom den tida lærte å sette enda

mer pris på min «*plats på jorden som jag kallar mitt eget land*», som det står i en kjent vise av svenske Olle Adolphson. Hagen gjorde nok sitt til at de lange månedene ble lettere for de fleste av oss.

Den norske Rhododendronforening legger igjen turplaner. Et annet sted i bladet kan dere lese om den planlagte foreningsturen til Irland i siste del av april neste år. Det er satt ned en komite som skal lage et opplegg for besøk i noen av landets vakreste hager. Og slik planene blir lagt, blir det også god anledning til å utvide turen med noen private feriedager for de som ønsker det. Irland byr jo på mye mer enn flotte hager.

Apropos reiser, så hadde jeg i juni gleden av å bli med i ei gruppe som oppsøkte tre ulike lokaliteter der lapprosa, *Rhododendron lapponicum*, vokser i Norge. Det er en veldig spesiell opplevelse å få se en lys levende rhododendron stå i blomst på et norsk fjell. En artikkel om denne turen finner dere i dette nummeret av *Lapprosen*. Noe som er virkelig fint med lapprosa i Norge, er at den kan finnes av alle, både de som behersker en slitsom fjelltur og de som bare vil gå 40–50 meter fra bilen på en god sti. Følg med, gode råd kommer i bladet!

Til sist vil jeg nevne at en av de virkelige veteranene i foreningen vår, Gunnar Gilberg, gikk bort tidligere i år. Han har i flere tiår vært helt sentral for å skape interesse for rhododendron i Norge. Tor Jan Ropeid har skrevet et minneord om Gunnar i dette nummeret av *Lapprosen*.

Styrets sammensetning

Leder:

Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12
6010 ÅLESUND
tlf 415 88 630
olejonnylarsen@hotmail.com

Styremedlem:

Anne Tafjord-Kirkebø
Strandbakken 15
5101 EIDSVÅGNESET
tlf 909 94 991
anne@brage.biz

Sekretær:

Per Anker Pedersen
Kringrudåsen 20
1445 DRØBAK
tlf 412 77 565
per-anker.pedersen@nmbu.no

Kasserer:

Helen Knutsen
Kvernbakken 30
4355 KVERNALAND
tlf 916 09 389
knutsen.helen@gmail.com

Styremedlem:

Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestador@gmail.com

Leder Rhodo Vest:

Tor Jan Ropeid
Løtveitveien 2
5151 STRAUMSGREND
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Leder Rhodo Sør-Vest:

Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestador@gmail.com

Leder Rhodo Sør:

Anne Brit Evensen
Heidalen 48
4844 ARENDAL
tlf 909 86 060
abevens@online.no

Leder Rhodo Øst:

Bård Ranheim
Hamnehagen 14
3090 HOF
tlf 934 21 168
baardranheimok@yahoo.no

Medlemsregister:

Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
tlf 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Webredaktør:

Asle Wiik Larsen
aslewl@gmail.com

Frøforvalter:

Svein Erik Tønnesen
tlf 473 78 523
sveinerik.tonnesen@outlook.com

INNHOLD

Egil Valderhaug og Ole Jonny Larsen: Gjensyn med lapprosa	4
Per M. Jørgensen: 'Cupcake', et yak-kupp	8
Ellen Jensen Roalkvam og Jakob Roalkvam: JUBILEUMSHELGEN 27.–30. mai 2022 – Den norske Rhododendronforening 25 år	10
Tor Frostestad og Ole Jonny Larsen: Magnolia med store blad	18
Eli Margrete Stølsvik: Hilsen fra <i>Camellia</i> -entusiastene!	22
Foreningstur til Irland våren 2023	24
Husk frø til frølista!	26
BOKMELDING – Ole Jonny Larsen: Plantejakt	28
Minneord – Gunnar Gilberg	29
Svein Ramung: Plantet Torfæus Norges første rhododendron?	30
Nye medlemmer.....	31
Ole Jonny Larsen: Mannen og planten	32
Ole Jonny Larsen: Torv eller ikke torv?	34
Tor Frostestad: Arbeidsgruppe for <i>Magnolia</i>	35

- FORSIDEFOTO:** Med litt innsats er det ikke vanskelig å kunne få gleden av å oppleve lapprosa (*Rhododendron lapponicum*) på sine naturlige voksesteder i Norge. Les mer om dette i dette nummeret av *Lapprosen*. Foto: Ole Jonny Larsen
- BAKSIDEFOTO:** *Magnolia tripetala* har blomsterknopper som står rett opp som spisse lys. Foto: Kristina M. Kiss

Lapprosen

utgis av Den norske
Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Bankkontonummer: 3411 26 52622
IBAN: NO93 3411 2652 622
BIC/SWIFT: DNBANOKK

Trykk: ERAtrykk as – tlf 55 94 00 05

Redaksjon

Tor Jan Ropeid
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Neste nummer

av *Lapprosen* kommer i februar 2023. Stoff til nr. 1 må være redaksjonen i hende innen 14. januar 2023.

Stoff og bilder – i så høy oppløsning som mulig – sendes til redaksjonen, se adressen til venstre.

Gjensyn med lapprosa

Tekst: Egil Valderhaug og Ole Jonny Larsen Foto der ikke annet er nevnt: Ole Jonny Larsen

Våren 2005 dro tre karer fra Ålesundsområdet opp til Lom for å prøve å finne lapprose (*Rhododendron lapponicum*) i naturen. Vi hadde forberedt oss godt og hadde avtale med kjentmann Kristian Venås fra Garmo. Han viste veg opp til Soleggen på ca. 1400 meter der vi for første gang fikk se den mest kjente viltvoksende norske rhododendronarten i full blomst. Turen ble til artikler både på norsk og engelsk, og her kommer et lite faktautdrag fra artikkelen i *Lapprosen* nr. 3–2005.

Rhododendron lapponicum, lapprose, vokser rundt hele nordkalotten. Den finnes i Russland gjennom hele Sibir, i Korea, i det nordlige Japan, i Alaska og Canada, på Grønland og i noen fjellområder i USA. I Norge har lapprosa en todelt utbredelse. Den vokser på små områder i Jotunheimen, i Nord-Gudbrandsdalen og i Romsdal. Det andre området er i Nord-Norge fra Saltdal til Porsanger. I Sør-Norge vokser den svært høyt til fjells, men i nord går den lavere ned. En teori går ut på at lapprosa kan ha overlevd istida på nunatakliggende fjelltopper og siden spredt seg derfra utover i større områder.

I juni i 2022 bestemte de tre herrene, nå 17 år eldre, at det var på tide med et gjensyn med lapprosa. To nye deltakere ble invitert, og fredag den 10. juni dro vi fra Sunnmøre med kurs for Vågå der vi hadde lånt ei hytte. Før turen hadde Jan Ole Westerhus vært inne på Artsdatabanken og sett hvor lapprose vokste i Jotunheimen, og han hadde plottet dette inn i kartskisser. De andre deltakerne var Trond Jordal, Knut Grepstad, Egil Valderhaug og Ole Jonny Larsen. På Lesja tok vi av og kjørte grusveien som heter Slådalsvegen over fjellet mot Vågåmo. Været var tørt og fint, delvis overskyet og 14 grader.

Vi hadde plotta ut tre bestander vi ville besøke. En av dem visste vi hvor vi skulle finne, de to andre måtte vi lete etter. På vegen over fjellet mot Vågåmo, stoppa vi ved Nordsætrin. Jan Ole pekte oppover mot en stor stein under en åskam et stykke øst for vegen der det ifølge kartet fra Artsdatabanken skulle være en liten bestand med lapprose. Vi gikk først opp langs en grusvei og deretter en sti i terrenget. Det ble en del leting da vi kom opp. Terrenget var dels overgrodd av fjellbjørk og andre vekster med enkelte åpne felt med reinlav, mose og grus. I disse feltene vokste det blålyng, greplyng, rødsildre og gullmyrklegg. Egil ble den første til å finne en lapproseplante og ropte på oss andre. Det var en nydelig liten bestand i full blomst på 1070 meters høyde, og den ble behørig fotografert.

Fig. 1 Blålyng (*Phyllodoce caerulea*)

Fig. 2 Greplyng (*Loiseleuria procumbens*) med blomster og knopper

Fig. 3 Rødsildre (*Saxifraga oppositifolia*)

Vel ti meter nedenfor denne fant vi ytterligere to enkle planter like ved hverandre med et par blomster på hver. Vi ble oppløftet over å finne disse populasjonene såpass greit og søkte videre i områdene rundt, men uten å finne flere. Den økende tilgroinga av fjellbjørk er tilsynelatende en reell trussel for eksistensen av lapprose i dette området.

Fig. 4 Gullmyrklegg (*Pedicularis oederi*) er en flerårig urt i snylterotfamilien. Foto: Jan Ole Westerhus

Fig. 5 Lapprose overfor Nordsætrin ved Vågå, med utsikt nordvestover.

Etter en kort kjøretur ankom vi hytta som lå høyt over Vågåmo. Det var et fint hyttetun med tre bygninger, og alle fikk egne soverom. Det ble bacalaomiddag med ferskt brød og rødvin til. Etter det gode måltidet ble det timer med mimring rundt tidligere turer og planlegging av neste dag.

Lørdagen startet med tidlig frokost og litt innkjøp nede i Vågåmo før vi kjørte mot Lom. Her ble det kaffe og kake på det kjente bakeriet de har der, og som for engangs skyld ikke hadde lang kø, før vi fortsatte langs Sognefjellsvegen oppover i Bøverdalen. Her kjente vi lokaliteten godt, så vi slapp å bruke tid på å lete. Vi stoppet ved avkjørselen til Bøverkjønnsvegen, og gikk knappe hundre meter nedover langs elva mellom Bøverdalsstjønnna og Bøvertunvatnet. Der fant vi lapprose i full blomst på et stort område fra elva og opp mot Bøvertjønnsvegen på 960 meter høyde. Området der plantene vokste, var helt åpent, med reinlav, blålyng, greplyng, reinrose og mogop i tillegg til lapprosene. Der det vokste høyere vegetasjon av fjellbjørk og andre busker, så vi ikke mere til lapprosa. De er åpenbart helt avhengig av et solåpent voksested. På andre siden av elva fant vi også mange små grupper med lapprose over et bra stort

Fig. 6 Lapprose langs elva mellom Bøverdalsstjønnna og Bøvertunsvatnet.

Fig. 7 Området langs denne elva oppe i Bøverdalen er det lettest tilgjengelige stedet om en vil se lapprose uten å slite seg opp på en fjellrygg. Husk bare at plantene er små og lette å overse. Egil med blå jakke sitter nede for å fotografere lapproseplanter langs elvebredden.

Fig. 8 En vakker lapproseplante i nærbilde

område. Vi ble overasket over hvor mange det var. Et svært grovt anslag ga rundt 300 blomstrende planter, og om vi tar med alle som var for små til å blomstre, er det åpenbart at dette er en svært livskraftig forekomst. Den er lett tilgjengelig, og ser ikke ut til å være trua av noe, selv om det går en sti gjennom området.

På hjemveien til hytta stoppet vi i Lom, kjøpte mere ferskt brød og flere matvarer til søndagsfrokosten. Vel hjemme på hytta ble det noen timer med avslapping og god prat ute i solkroken med 14 grader og delvis overskyet vær. Biff av ytrefilet med grønnsaker og fløtepoteter ble tilberedt og fortært etter en ny vellykket dag blant lapprosene.

Fig. 9 Fjellnøkleblom (*Primula scandinavica*)
Foto: Jan Ole Westerhus

Søndag morgen spiste vi en tidlig frokost og smurte nistepakker. Vi kjørte mot Lemonsjøen etter anvisning fra Remi Aleksander Nielsen, som både Ole Jonny og Jan Ole hadde snakket med for å få mest mulig presis informasjon om hvor lapprosene var å finne.

Vi parkerte ved skianlegget. Langs veikanten fant vi fjellnøkleblom, en småvokst primula med rødlig lilla farge. Vi gikk opp langs slalåmtraseen på høyre side av løypene til vi møtte en sti på vel 900 meter. Da vi kom opp på 950 meters høyde, fant vi de første lapprosepopulasjonene noen titalls meter til venstre for stien. Vegetasjonen bestod av de samme tradisjonelle fjellplantene som vi hadde sett på de andre stedene. Lapprosa vokser oftest på små skrenter og forhøyninger i terrenget. Oppover i det åpne landskapet, nå på 1100 meters høyde, fant vi stadig flere grupper av lapprose. Først finner en tilsynelatende ingen, og så plutselig er det mange!

Vi tok avskjed med Jan Ole som skulle helt til toppen av Trollhøe, 1370 moh. før han reiste hjemover til Østlandet. Han sendte melding om at han langs stien på vei opp og spesielt på venstre side av stien ned mot skianlegget fant enda flere bestander med lapprose. Populasjonene i dette området er spredt over et større område enn i Bøverdalen med lite konkurrerende vegetasjon. De er åpenbart ikke trua av den store skiaktiviteten i området, et tykt snødekke beskytter dem nok mot det. Han fant også den relativt sjeldne gullrublomb på turen oppover.

Hvis noen av *Lapprosens* lesere vil oppleve lapprosa i naturen, så må en til fjells i midten av juni. Plantene har en kort og hektisk sesong. De blomstrer rett etter at snøen forsvinner, og allerede i august er frøa modne og drysser ut. En bør absolutt forberede seg med å studere kart som viser hvor plantene vokser, for det er ikke lett å finne dem. Artsdatabanken er nevnt, og det er et godt sted å begynne. Kjentfolk som kan vise veg er selvsagt det beste hvis en får kontakt med slike.

Lapprosa er en sårbar plante som står på Artsdatabankens rødliste, som er en oversikt over arter som har risiko for å dø ut fra Norge. Ikke spa opp planter og ta dem med hjem! Det regnes dessuten som umulig å holde dem i live i lavlandet. De har veldig spesialiserte voksekraav, og de tåler ikke for mye varme. Den aller beste opplevelsen får en ved å nyte lapprosa der den vokser og trives naturlig. Bestanden i Bøverdalen kan omtrent alle nå fram til, selv om en er dårlig til beins. De andre populasjonene krever litt mer, men hvorfor ikke kombinere jakt på lapprose med en god fjelltur?

Fig. 10 Det ble også tid til et gruppebilde. Trond Jordal, Jan Ole Westerhus, Knut Grebstad og Egil Valderhaug. Ole Jonny tar bildet. Slalåmanlegget kan skimtes til høyre i bildet.

Til slutt noen ord om lapprose i nordligere deler av landet. Her kommer informasjonen fra Finn Haugli, tidligere daglig leder av Arktisk-alpin botanisk hage i Tromsø. Lapprosa vokser stort sett over tregrensa også i nord, men da langt lavere enn i Sør-Norge. Noen steder finnes den også i åpen bjørkeskog der den blir mere høyvokst, og det sies at det skal også finnes lavere bestander uten at dette kan bekreftes her. Arktisk-alpin botanisk

hage i Tromsø har prøvd å plante inn lapprose fra naturen uten å lykkes. Så langt ser det ut til at erfaringene er de samme i nord som i sør: Lapprosa trives best der den hører hjemme og nekter å bli hageplante.

Fig. 11 Trond står her i en tett bestand av lapproseplanter. Bildet viser tydelig hvor små de er og hvor vanskelig det kan være å få øye på dem. Utenom blomstring er det nærmest umulig for utrente å finne dem.

Fig. 12 Lapprosebestand over slalåmanlegget ved Lemonsjøen

Fig. 13 Nitide studier av lapprose Foto: Egil Valderhaug

Fig. 14 Frøhusa er tomme om våren. Du må høstes i august før de åpner seg om en vil ha frø. Foto: Jan Ole Westerhus

Fig. 15 Lapprose i Dividalen i Troms. Her vokser den blant andre planter og blir tydelig mere høyvokst enn de som vi finner i Sør-Norge. Foto: Finn Haugli

‘Cupcake’, et yak-kupp

Tekst: Per M. Jørgensen

Fig. 1 ‘Cupcake’ springer ut. Foto: Gerd Jørgensen

For noen år siden da jeg skulle beplante en nordvendt side av min tomt, forsøkte jeg om forskjellige yak-hydrider kunne trives der. Jeg valgte en del hardføre, velkjente sorter, blant dem ‘Koichiro Wada’, en seleksjon av arten. De har alle klart seg, men der er en som skiller seg ut, ‘Cupcake’ (Fig. 1). Dette var en sort Cox i sin katalog beskrev som en lovende ny amerikansk (W. Thompson på 1980-tallet) introduksjon, men som jeg var litt i tvil om ville kunne klare seg. Dette var fordi den er en krysning med den lunefulle ‘Medusa’ (*Rh. dichroanthum* ssp. *scyphocalyx* × *Rh. griersonianum*, Fig. 2), en sort vi har hatt litt problemer med på Milde. Siden moren var *Rh. yakushmanum*, håpte jeg at den hadde bidradd med større hardførhet og villighet, og det har slått til for fulle. Det er derfor på tide å gjøre oppmerksom på dette lille vidunderet blant mange gode yak-sorter.

Egenskaper

Selve planten har en tett og lav vokseform (Fig. 3), og bladverket er vakkert mørkegrønt med brun behåring på undersiden – en virkelig god bladplante. Tidlig i mai sveller de tallrike

blomsterknoppene til røde «fyrstårn» som åpner seg til laks-rosa klokker (Fig. 4). Der er opptil 15 i hver blomsterstand – altså er den svært blomsterrik og med en uvanlig lysende rosa-rød

Fig. 2 ‘Medusa’, ‘Cupcake’s vanskelige far Foto: Terhi Pousi.

farge som har et oransje skjær. Det er få andre sorter som har så en elegant trompetform på blomsten, en arv fra farfaren, *Rh. griersonianum*. De er vakrest akkurat når de springer ut, men som de fleste yak-sorter blekner de fort (Fig. 5) og visner i det kremgule, men de har fremdeles en «lysende» utstråling helt til det siste. Derfor blir den nok vakrest på et skyggefullt sted der rødfargen står seg lengst.

Konklusjon

Jeg kjenner ingen andre sorter med denne spesielle blomsterfargen. Firmaet Waterer forsøkte tidligere å få til noe liknende ved å bruke en annen *Rh. dichroanthum*-hybrid,

'Fabia' som forelder, men med dårligere resultat, skjønt der er et unntak: 'Percy Wiseman' som blir høyere og mindre tettvoksende og har åpnere mer gule blomster som holder fargen (Fig. 6). Dette er en grei plante som finnes i mange anlegg og er lettere å få tak på, men den har ikke elegansen til 'Cupcake' som synes å være lite kjent selv i USA.

Takksigelser

Jeg har som vanlig hatt kyndig hjelp fra Terhi Pousi og min kone Gerd som også har bidradd med fotografier. Takk!

Kilder:

Cox, K. (2005): Rhododendrons & azaleas. A colour guide. Marlborough

Cox, P. A. & K.N.E. (1988): Encyclopedia of Rhododendron hybrids. London.

Salley, H.E. & Greer, H.E. (1992): Rhododendron hybrids, Second edition. Portland.

Fig. 3 'Cupcake' med røde knopper på en bred, lavtvoksende plante Foto: Gerd Jørgensen

Fig. 4 Detalj av 'Cupcake's blomster som nyutsprungne Foto: Gerd Jørgensen.

Fig. 5 Blomster i sluttstadiet, bleike men fremdeles med lyskraft Foto: Gerd Jørgensen

Fig. 6 'Percy Wiseman', enda en god guloransje yak-hybrid Foto: Terhi Pousi.

Jubileumshelgen 27.–30. mai 2022

– Den norske Rhododendronforening 25 år

Tekst og foto hvis annet ikke er nevnt: Ellen Jensen Roalkvam og Jakob Roalkvam

Det må antas at forslaget om å legge jubileumsårs møtet til Bergen og Fana folkehøgskule neppe ble gjenstand for noen lang diskusjon i Rhododendronforeningens styre. På jubileumsårs møtets siste dag vil det være 25 år siden Den norske Rhododendronforening ble formelt stiftet i kantina i Bergen rådhus med den kjente rhododendronforedler Hans Hachmann som æresgjest. Nøyaktig 25 år senere er hans sønn og arvtager Holger Hachmann blant foredragsholdere og mange entusiastiske hagevandrere. Sammen med de tilreisende av de vel 70 påmeldte til jubileumsmarkeringen ankommer vi hovedbasen Fana folkehøgskule tidlig fredag ettermiddag. Der møter vi Terhi Pousi i full sving på firehjulingen, og ved inngangen står Torolf Juvik som med sitt alltid blide åsyn viser oss til rette i lokalene.

Fredag 27. mai. Grillkveld på Kårtveit, Sotra

Heldigvis for oss som ikke er oppdatert eller lommekjent på vegnettet i Bergensområdet, stilte jubileumskomiteen opp med romslig buss som brakte oss til og fra grillkvelden hos Randi og Harald på Kårtveit. Ankomsten minnet oss på den dramatiske brannen som sveipet områdene rundt Kårtveithagen i fjor sommer, men som på nærmest mirakuløst vis svingte utenom hageanlegget.

Skiftende skydekke med nord-vestlig vind kan gjerne være en kjølig opplevelse nord på Sotra. Men terrengformasjonene på Kårtveit, vellykket leplanting og den etter hvert velvokste skogshagen gjør likevel opplevelsen lun og behagelig.

Fig. 1 Hos Randi og Harald Kårtveit er selskapsteltet på plass, og gjestene med Holger Hachmann i spissen klar for nye hageopplevelser.

Etter å ha rigget seg med mikrofon og høyttaler, startet Harald på det meget ambisiøse prosjektet med å guide og lede et 70-talls hageentusiaster rundt. Dette gikk jo bra en stund, men med så mye av sjeldenheter av stauder, busker og trær som krever nærmere gransking, ble forsamlingen etter hvert spredt på mindre grupper. Her fant naturligvis Oddbjørn Fosse straks «sitt» kjære barn med de mange navn i full blomsterprakt: 'Jærperlå' (Fosse-versjon) – 'Jærperlo' (Kårtveit-versjon) – 'Jærperla' (normert norsk versjon) – 'Jaerperlå' (registernavn ifølge Jørgensen, se *Lapprosen* nr. 2–2022, s. 28). Andre kunne falle i staver over en overveldende blomsterrik Kurume-asalea (*Rh. × obtusum*). Man blir i det store og hele stum av beundring over

Fig. 2 Harald har samlet troppene og er klar for å være turguide.

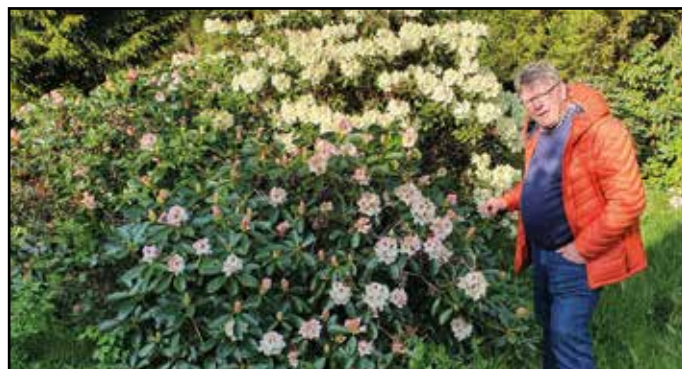

Fig. 3 Oddbjørn Fosse kan straks fastslå at 'Jaerperlå' er i full blomstring og god trivsel.

Fig. 4 En overveldende blomsterrik Kurume-asalea (*R. × obtusum*) er umulig å overse.

hva fire kyndige hender har fått til i Kårtveitskogen, det være seg med sjeldne og/eller sarte arter av storvokste bar- og løvtrær, rhododendron, stauder samt installasjoner, trappeganger, bruer, dammer og byggverk, eller med Holger Hachmanns ord: «an unbelievable accomplishment by two persons». Utrolig nok så det ut til at alle i selskapet fant tilbake til festplassen, grillene og det romslige teltet for kveldens selskap – et perfekt sted for en såpass folkerik anledning.

Fig. 5 Mosaikkveggen med Oselvaren har kommet på plass på Kårtveit.

Etter hvert som deltakerne hadde fått forsynt seg fra grillene og fra bord med rikholdig tilbehør, ba Ole Jonny Larsen om oppmerksomhet og fisket fram noen særdeles velvalgte gaver til de det var naturlig å påskjønne i denne anledningen: Randi og Harald Kårtveit for å ha stilt hagen til disposisjon for årsmøteforsamlingen samt Terhi Pousi og Harald Kårtveit for stor innsats i foreningens styre gjennom en rekke år. Her vanket sjeldenheter som *R. maximum* 'Red Max', *R. roxieoides* og en *R. afghanicum*.

Lørdag 28. mai er det årsmøtedag med plantedåp, foredrag og plantelotteri på programmet

Lørdagens innholdsrike program ble innledet i auditoriet på Fana folkehøgskule med kjente og kjære toner fra «Villmarksorkesteret». Det fortsatte med foreningens årsmøte som ble innledet med et kort historisk tilbakeblikk av leder Ole Jonny Larsen og fortsatte med ordstyrer Olaf Hammersland. Det er separat referat fra dette. (Se DnRs hjemmeside www.rhododendron.no/informasjon. Protokoll fra årsmøtet vil også bli sendt alle medlemmer på e-post.) Som følge av 25-årsjubileum og to år uten fysiske årsmøter var det flere ildsjeler som skulle takkes for en stor innsats i foreningens tjeneste.

Plantedåp har blitt en fin, men sjelden, tradisjon i foreningen. Den er velegnet til å gi oppmerksomhet til medlemmer som har gjort en verdifull innsats samtidig som lovende plantekryssninger eller sortsformeringer kan framheves. Ikke noe var da mer

Fig. 6 Plantedåp hører med ved store anledninger i Rhododendronforeningen. Her er det Anne Rieber som dører 'Anne Rieber'. Foto: Terhi Pousi

Fig. 7 Med god hjelp fra sitt barnebarn Victoria dører Per Magnus Jørgensen 'Maid of Norway'. Foto: Terhi Pousi

naturlig enn å gi foreningens første leder Anne Rieber æren av å døpe 'Anne Rieber' – en lovende kryssning mellom de nyere Fortunea-introduksjonene *R. platypodum* og *R. yuefengense* – en kryssning gjennomført i et intrikat samarbeid pr. post over Atlanteren mellom foreningens nåværende leder Ole Jonny Larsen og «yuefengense-entusiast» Peter Norris fra Massachusetts, USA. 'Maid of Norway' ble døpt av seremonimester Per M. Jørgensen med god hjelp fra hans barnebarn Victoria (10 år). Eksemplarer ble gitt til tidligere ledere og nøkkelpersoner i DnR. Historiene bak 'Anne Rieber' og 'Maid of Norway' kan leses i Per M. Jørgensens artikkel i jubileumsutgaven av *Lapprosen*.

Fig. 8 Den stiklingsformerte og nydøpte 'Maid of Norway' overrekkes jubileumskomiteen og ledere og Lapprosen-medarbeidere fra foreningens første 25 år.

Først ut i den innholdsrike foredragsrekken var **Holger Hachmann**. Baumschule Hachmann ble tidlig et kjent begrep for oss som trålet gartneriene etter nye blomsterrike rhododendron-kultivarer. En rød tråd i foredragsarbeidet til Hachmann har vært vinterherdighet, store blomsterstander med sterke farger og attraktivt bladverk. Hachmann gav et meget interessant overblikk av hvordan markedet for gartneriplanter er under utvikling i Tyskland og Europa. Stikkord kan være markante endringer i den yngre generasjons smak og stilsans hvor det blir stadig mer krevende å introdusere rhododendron for disse gruppene. Hachmann var også innom temaer som generelle dyrkingsråd og skadeinsekter og ble i god foreningstradisjon takket med en sydvest.

Ettersom foreningens styre og årsmøte nå har tatt forsiktede skritt mot å innlemme kamelia og magnolia under foreningens formål, var det naturlig å avsette plass til Norges fremste ekspertise på disse plantegruppene, henholdsvis Eli Marie Stølsvik og Arild Johan Landsnes.

Eli Marie Stølsvik var initiativtaker til Den norske Kameliaforening som nå er oppløst, men håper på et nytt liv som en gruppe under Den norske Rhododendronforening. Hun fastslo at kamelia ubetinget har slått rot i norske hager. I Bergen sentrum har den vokst i 70 år og i Stavanger er det betydelige

Fig. 9 Eli Marie Stølsvik - myter og sannheter om kamelia for norske forhold

samlinger i botanisk hage og Frida Hansens hage. Stølsvik overrasket forsamlingen med å påpeke at enkelte sorter kan tåle ned til -20 grader C. Liksom rhododendron liker kamelia sur jord, vandrende skygge og litt ekstra vann i tørkeperioder for å øke sannsynligheten for å overleve en norsk vinter. Kamelia kommer i mange vekstformer, vokser sakte i starten, men blir typisk 2–4 meter høye. Ønsket om gode gule sorter er i fronten av foredlingsarbeidet.

Arild Johan Landsnes har lang fartstid som gartner i Asker. Han solgte virksomheten for en del år siden. Men trangen til å skape noe på plantesiden ble for sterk, så nå er han etablert med produksjon av syrin og magnolia på Lierstranda. Her lager han vel 40 forskjellige magnolia basert på importerte grunnstammer. I tempererte områder på kloden har magnolia-arter sin naturlige utbredelse i bl.a. USA (mellom Lake Erie og Georgia) hvor den hardføre *M. acuminata* vokser opp til Canada. I Japan og på Korea-halvøya vokser *M. kobus*, *M. stellata* og *M. sieboldii* naturlig. Praktisk talt alle arter og sorter aktuelle for Norge er bladfellende. Når det gjelder hybridisering, framhevet Landsnes særlig arbeid på amerikansk side basert på *M. acuminata* som viktig og spennende for bl.a. å få fram gulblomstrende sorter (f.eks. 'Eva Marie', 'Butterflies', 'Gold Star', 'Yellow Bird', 'Yellow Fever'). På japansk side blir kryssninger basert på *M. kobus* og *M. stellata* (*M. × loebneri*, 'Wada's Memory', 'Ballerina', 'Merrill', 'Leonard Messel' m.fl.) hardføre og plasskrevende sorter med god form. 'Galaxy' (basert på bl.a. *M. liliiflora*) framhevet Landsnes som en superb sort for norske forhold og et mysterium. Norsk daglengde har vist seg å gi god vekst for magnolia. Men sommeren kan fort bli for kort eller kald for enkelte sorter som er i vanlig handel, som f.eks. *M. × soulangeana*-varianter. De beste områdene i Norge er ifølge Landsnes Oslofjord-området og «kristtorn-beltet» på Vestlandet.

Harald J. Aandstad gav oss et engasjert og fascinerende innblikk i hvordan man får rhododendron og et utall av «følgeplanter» til å overleve og til og med trives på indre strøk av Østlandet. Til denne oppgaven hadde Aandstad bevæpnet seg med en utfyllende planteliste, et flott billedgalleri rullet ut på lerretet samt underfundige og engasjerende kommentarer knyttet til hagearbeidet og den enkelte plante. For alle som ble inspirert til å dykke enda dypere ned i Aandstads verden, kunne han by på lenke til sin flotte og fargesprakende hjemmeside på www.furuli.com (kan anbefales). Kari Marie og Harald Aandstad har siden 2005 bygget sitt parkanlegg på Furuli i Solør mellom Elverum og Kongsvinger med Arnulf Ringstad som sentral leverandør og inspirator. For alle som må forholde oss til et noe barskere vinterklima enn langs kysten og i fjordene i Sør-Norge, er Aandstads erfaringer og dyrkingsråd fra et H4–H5-område verd å legge merke til, ikke minst hvordan lokalklima påvirkes av topografi på stedet. Vi kan da fordype oss i erfaringene med 300 ulike sorter rhododendron – herunder mange ulike blad-

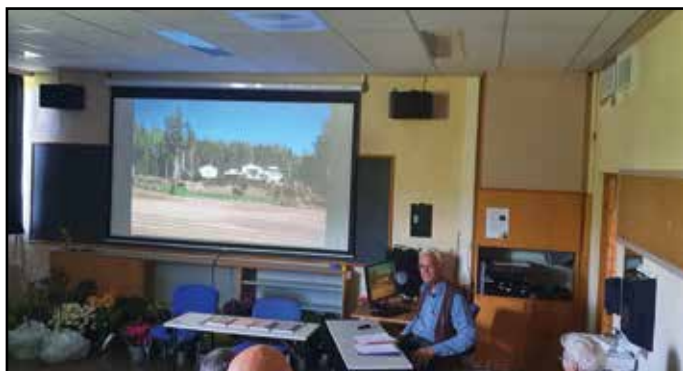

Fig. 10 Harald J. Aandstad har en lang planteliste og mye på hjertet om rhododendrondyrking i Innlandet.

fellende asalea – 7 eller flere forskjellige sorter magnolia, 100 forskjellige sorter peoner, valmuesøster, klematis, koreagran, viftelønn, mandsjurisk valnøtt, sakhalinbeinved og mye mer. Slik kan hagen i Furuli by på fargerike opplevelser fra blomstring av julerose til kinasøte i september/oktober.

Foredragsrekken ble avsluttet med et innlegg fra **Jens Hansen** som representant for American Rhododendron Society. Han er Director at large for ARS Europa/Internasjonal del. Hans ærend var å informere om ARS generelt og gi årsmøtet et innblikk i hva det ville innebære for DnR å melde seg inn som et såkalt «chapter» under den Europeiske/internasjonale delen av ARS slik den danske rhododendronforening har vært i lang tid. Hansen opplyste at virksomheten i USA og Canada er bygget på 12 såkalte «district chapters». Sentralt i virksomheten er ARS Research Foundation, gartnerivirksomhet (van Ven Nursery) og en rekke komiteer, kurs og podcast-programmer, bl.a. en komite for «next generation». Sistnevnte har nok blitt litt påtrengende ettersom 25 % av medlemsmassen ser ut til å ha blitt borte gjennom «covid-perioden». Hansen oppsummerte innlegget med et ønske/en visjon om at alle 4 nordiske land etter hvert blir med i ARS som så blir til The International Rhododendron Society.

Programmet i auditoriet ble rundet av med at Terhi Pousi og Tor Jan Ropeid stod for avvikling av det store plantelotteriet etter foredragene. Et 40-talls særs flotte planter – hvor en stor del var donert fra Gimle Planteskule – fikk sine heldige vinnere. Noen så sitt snitt til å gjøre byttehandler, og noen måtte gå tomhendt hjem ettersom andre hadde forsynt seg grundig, som Tor Jan oppsummerte. Forsamlingen forflyttet seg deretter til lokalet hvor den etterlengtede jubileumsutgaven av *Lapprosen* ble delt ut. Resten av lørdagen kunne deltagerne vandre på egenhånd i Arboretets samlinger. Kvelden ble avrundet med middag på folkehøgskulen hvor vår magnolia-ekspert Arild Johan Landsnes kunne avsløre et helt annet talent, nemlig virtuost spill på klassisk gitar.

Søndag 29. mai – 3 hager i Øygarden – og jubileumsmiddag på «Ulriken topp»

Komiteen har valgt ut tre besøkshager i Øygarden kommune denne dagen, for mange av oss nye og spennende bekjentskaper. Terhi Pousi er som vanlig utstyrt med høytaleranlegg og mikrofon slik at hagevertene kan lose oss gjennom alle severdighetene. Første stopp på turen er **Daniel Torsviks hage på Toftøyna**. Førsteintrykket som møter oss, er en vanlig villahage. Men det inntrykket må vi raskt revurdere. Rundt hushjørnet og opp en bakke åpenbarer det seg en utsøkt samling med mange treslag, busker, lyng og stauder. Plassutnyttelsen er av høy klasse vertikalt så vel som horisontalt. Vi må passe på å holde oss på de smale stiene, og Torsvik må nok ha hagesaksa lett tilgjengelig. Vi finner arter av *Prunus*, *Magnolia*, *Cupressus* og

Fig. 11 Daniel Torsvik har mye å fortelle fra et langt hageliv.

Fig. 12 Et eksemplar av *R. prorum* hører hjemme i en samlerhage.

Fig. 13 Et flott eksemplar av *R. falconeri* ssp. *eximium* (?) i Daniel Torsviks hage

storkokste trepeoner. Men rhododendron utgjør naturligvis en sentral del av samlingen og i særdeleshet storblada arter som Torsvik har 25 av, kanskje en av Norges beste private samlinger av storblada arter (*Grandia* og *Falconera*) ifølge Ole Jonny Larsen. En av Torsviks favoritter i så måte er *Rh. macabeanum* 'Rutherford's form'. Ellers observeres *falconeri*, *rex* ssp. *fictolacteum*, *kesangiae* 'Bowes Lyon', *sinofalconeri*, *arizelum* var. *rubicosum* og en *hodgsonii* aff. i samlingen. Vi finner også andre storkokste rhododendron som *calophyllum*, *arboreum*, *thomsonii* var. *lopsangianum* og den uvanlige *glanduliferum* i flott vekst. Nede i «undervegetasjonen» finner vi flotte eksemplarer av *R. prorum*, *R. proteoides*, *R. campylogynum* var. *myrtilloides* og *camtschaticum*.

Tilbake på bussen tar det ikke lang tid før neste hagevert, **Egil Asbjørn Sæle**, entrer scenen og mikrofonen. Mange av deltakerne har sikkert merket seg Sæle sin grundige artikkel «Lyng på Skredberget» i *Laprosen* nr. 1–2022 og har klare forventninger til neste post. Men Øygarden er langstrakt så vi har en del kilometer i buss foran oss. Dette vet Egil å utnytte, så på vejen nordover til Nordsjøhagen på Nordre Sæle får vi ser-

Fig. 14 Egil Asbjørn Sæle klar til å løse følget gjennom arts-mangfoldet i Nordsjøhagen.

Fig. 15 Stien mot toppen av Nordsjøhagen leder selvsagt til flott utsikt over Nordsjøen.

Fig. 16 Komposisjoner med kantplanter av lyng og tulipaner

Fig. 17 Små naturlige dammer med vannplanter omkranset av lyng gir også karakter til Nordsjøhagen på Sæle.

Fig. 18 Egil Asbjørn Sæle og Anne Tafjord-Kirkebø stortrives ned storhavet som bakgrunn. Foto: Terhi Pousi

vert en utsøkt blanding av sang, geografi og næringsutvikling fra Kollsnes til Sture-terminalen ispedd kultur og lokalhistorie. Før vi vet ordet av det, er vi framme ved den ultimate lynghagen som strekker seg oppover mot åskammen og utsiktspunktet mot Nordsjøen. Men før vi kommer dit, kan vi betrakte et romslig og velkomponert hageanlegg nede i dalsøkket. Her finner vi et rikholdig utvalg av treslag som hestekastanje, viftelønn, en høyreist rogn, apeskrekk, blodbøk, sørbøk, tulipantre og tuja. I dette miljøet trives også et betydelig innslag av arter og hybrider av rhododendron. I nedre deler av hagen fungerer lyngen som dekorativ kantplante mellom romslige hagerom og hageanger. Oppover i skråningen der de mange lyngsortene dominerer landskapet, bidrar noen små dammer og innslag av dverggran/kjeglegran i ulike fasonger til variasjon. Sæle beskriver hele 13 lyngarter i sin artikkel. Selv i et terreng preget av lyng fra naturens side, må det ha vært en formidabel jobb lage

Fig. 19 Klassiske rhododendronkultivarer som 'Virginia Richards' er et varemerke for Anne og Reidar Heimviks hage.

Fig. 20 Nyervervede eksemplarer av storbladede arter må prøves ut i skjermede omgivelser.

Fig. 21 Holger Hachmann er åpenbart tilfreds med at den nyere kultivaren 'Midnight Beauty' blomstrer og trives. 'Midnight Mystique' foran står heller ikke tilbake i dette selskapet.

et vekstmiljø der så vidt mange lyngarter trives og blomstrer. Prosjektet har da også tatt Sæle henimot 20 år å utvikle. Tilbake ved utgangspunktet blir vi geleidet inn i Sælebu for å varme oss og nyte medbrakt lunsj og en god prat om dagens begivenheter så langt. Før vi entrer bussen som vender nesa sørover igjen mot Sotra og Ågotnes, benytter leder Ole Jonny Larsen anledningen til å takke Sæle for alt vi fikk se og høre på vegen og i hagen hvor særlig lyngsamlingen framstår som enestående i norsk sammenheng.

Tilbake på Ågotnes finner vi etter hvert vegen til **Anne og Reidar Heimviks** hageanlegg. Det er et 5 daa stort område mellom knauser og tidligere sauebeite. Området er relativt kupert, men uten store høydeforskjeller. Dette medfører at vindstyrke og vindretning blir viktige faktorer å ta hensyn til. Vi ser at det likevel har lyktes Heimvik å få opp et betydelig antall større treslag som fungerer fint for danning av hagerom og le for vind. Romslige og velfriserte plener og hageganger gjør likevel at rhododendronsamlingene og alle staudene blir lette å betrakte på avstand eller tett på. Typisk storbladet og høyreist rhododendron finner vi lite av hos Heimvik. Men det er tydeligvis noe på gang i dette segmentet også – nærmere bestemt i form av småplanter som har fått en skjermet «barnehagetilværelse» i høye plantekasser, en spennende nyvinning så vidt vi kan se. Vi blir etter hvert klar over at Heimviks hage virkelig er stedet for å oppleve en imponerende samling av blomsterrike og velformede rhodo-kultivarer. Dette må vel være noe av det nærmeste vi kommer et norsk utstillingsanlegg for kultivarforedlere. Holger Hachmann har tilsynelatende kommet til samme konklusjon idet han tar et fint eksemplar av 'Midnight Beauty' nærmere i øyesyn. Det er en ny og foreløpig lite utbredt spesialitet med

Fig. 22 *R.* 'Horizon Monarch'

nesten svarte blomsterknopper som nettopp har åpnet seg til mørkt burgunderfargede blomster. Flotte eksemplarer i blomst av 'Midnight Mystique', 'Anastasia' og 'Hachmann's Charmant' passer inn i dette sortimentet. Det er ellers umulig å unngå å bli sjarmert av flerfargede blikkfanger som klassikerne 'Virginia Richards', 'Sonata', 'Nancy Evans' og den gule «datteren» 'Horizon Monarch'. Det er en begeistret Ole Jonny Larsen som med en «Maid of Norway» avrunder dagens hagevandring og takker vertskapet for å ha åpnet en fargespekke hage for foreningens medlemmer.

Siste post på lørdagens program er **jubileumsfest på «Ulriken topp»**. For alle uten høydeskrekk eller andre vektige fraværsgrunner bærer det raskt mot «Skyskraperen» i en så godt som flunkende ny gondolbane. Kjøkkenet har fristet jubileumskomiteen med mat og drikke med utsikt og «lokale sesongbaserte råvarer av ypperste kvalitet i tett dialog med bonden, gartneren og fiskehandleren...» – en god oppskrift for en sorgfri kveld. Et av festens høydepunkter er ikke uventet foreningens leder Ole Jonny Larsens festtale med tilbakeblikk på 25 års historie som startet 30. mai 1997. Dette var før den allmenne utbredelsen av internett og lenge før digitale møter var vanlig. Ole Jonny beskrev en forening i god utvikling gjennom hele dette tidsrommet – fra oppstart i Bergen med Arboretet på Milde som inspirasjonskilde, og drevet fram av de mange rhodo-entusiastene i og rundt Bergen. Etter hvert har det til manges overraskelse vist seg at plantene kan trives i det meste av landet hvor folk bor – og med det en interesse som kan utarte til medlemskap i Den norske Rhododendronforening, hageturer i Europa og til og med frøsamlingsekspedisjoner til Asia for de aller ivrigste. På hjemmebane er det også god aktivitet i *Lapprosen*, frøformid-

Fig. 23 På veg til «Ulrikkens topp» i ny gondolbane

ling, planteimport og kurs og foredragsvirksomhet i lokalavdelingene. Anne Tafjord-Kirkebø bar fram hilsninger fra Stiftelsen Det norske Arboret og minnet om Arboretets avgjørende betydning for foreningens tidlige utvikling. Som en jubileumsgave til Den norske Rhododendronforening fikk lederne av lokalforeningene i Sør ved Anne Brit Gonsholt Evensen, Øst ved Bård Ranheim og Sør-Vest ved Tor Frostestad overrakt hvert sitt eksemplar av Arboretets jubileumsbok *Levende museum og botanisk skattkammer – Arboretet på Milde 50 år (2021)*. Tor Jan Ropeid med frue ble behørig hedret for innsatsen i *Lapprosen*.

Mandag 30. mai – selve jubileumsdagen - Guidet vandring i Arboretet på Milde

Etter frokost ønsket seksjonssjef Berit Gehrke oss velkommen. Deretter stod en meget kunnskapsrik duo av Arboretets ansatte klar til å løse oss gjennom Arboretets mange plantesamlinger. Det er Bjørn Moe, informasjonsleder for Arboretet og Universitetshagene og førsteamansuensis Michael Pirie. Første stopp er ved utsiktspunktet over rosariet. Dette var noe av det første som ble opparbeidet etter oppstarten i 1971 og består nå av tre markerte seksjoner: Villrosebakken, den historiske bakken som dokumenterer foreldningshistorie og de moderne rosesortene i selve rosariet som er «klassisk» opparbeidet med bed langs hellegangene. For vår gruppe er det nok samlingen av rhododendronarter i Nore Korsdalane som vil være hovedattraksjonen denne dagen. Da gjelder det å ikke la seg distrahere for mye av de mange spennende treslagene vi passerer på vegen. Vi får likevel med oss litt om det sjønære lokalklimaets mange fordeler – og ulemper i noen tilfeller. Vi passerer en sør-amerikansk seksjon med *Nothofagus antarctica* (sørbøk), *Araucaria araucana* (apekrekke) og chilensk ildbusk fra villinnsamlede frø på 1970-tallet. Kamelia og en spesiell *Sorbus hostii* med rosa blomster er også iøynefallende. Underveis gir Michael en innføring i Arboretets arbeid med lyngfamilien (Ericaceae) utenom rhododendron. Vel framme i Nore Korsdalane gir Bjørn et overblikk over den

Fig. 24 Jubileumskomiteen:
Torolf Juvik, Anne Tafjord-Kirkebø og Ole Jonny Larsen

Fig. 25 Kveldens festtaler, DnRs leder Ole Jonny Larsen
Foto: Tor Jan Ropeid

omfattende artssamlingen av rhododendron av velvoksne planter. Her er det god plass – og i de fleste tilfeller nær idelle lysforhold for storbladede arter – i rommene under kronene på 150 år gammel furuskog med blåbærlyng i bunnen. De fleste arter som passer for norske forhold fra Himalaya-fjellene har naturlige voksesteder i 3–4000 meters høyde. Artene er i stor grad avblomstret når vi skriver 30. mai, men de mange asalea-arterne, *R. yakushimanum* og de lepidote *R. oreotrephes* og *R. yedoense* var. *poukhanense* er fortsatt i blomst. Vi finner også omfattende samlinger av lepidote, småblada arter innen underseksjonene *Lapponica* og *Ledum*. Vi noterer med interesse at *R. tomentosum* ønsker snødekke mens *R. groenlandicum* går bedre uten. Blant andre lavtvoksende arter må vi stoppe og beundre en imponerende tue med *R. aureum* – muligens 3–4 eksemplarer i sammenplanting. Vi innser snart at det er et mye lengre kapittel å bleke å skaffe seg full oversikt over artsmangfoldet i Nore Korsdalane, så her må vi nok tilbake ved en senere anledning. Men mye av arboretets samlinger gjenstår, og tiden begynner å bli knapp. Det blir derfor en noe hurtig vandring gjennom avdelingene tilbake til folkehøgskulen via kultivarsamlingen av rhododendron og en asalea-samling midt i en fargeeksplosjon av gult, rosa, oransje og rødt. Til sist får vi så vidt tid til et dykk inn i samlingen av spesielle treslag som urtidstre, skjermgran, mammuttre, lommetørkeltre og en redwood-bestand. Et hovedinntrykk mange vil ta med seg hjem fra vandringen i Arboretet på Milde – og noe å tenke på for egen del – er nok hvilken størrelse i bredde og høyde mange av rhododendronplantene får i moden alder.

Oppsummering: Alt i alt har vi opplevd et meget vellykket og stødig gjennomført program over 4 dager. Det ble en god balanse mellom utendørs versus innendørs aktiviteter og bredde i tema – et program som jubileumskomiteens Anne Tafjord-Kir-

kebø, Torolf Juvik og Ole Jonny Larsen skal ha all mulig honnør for, og som Den norske Rhododendronforening kan være be- kjent av.

Fig. 26 Forventningsfulle hagevandrere med Holger Hachmann i front på veg inn i Arboretets mange samlinger

Fig. 28 *R. aureum* beundres i sitt rette element.

Fig. 27 Samlingen av rhododendronarter i Nore Korsdalane er et selvfølgelig stopp på turen. Bjørn Moe orienterer.

Fig. 39 En kjempe av en asalea *R. molle* ssp. *japonicum* gjør kanskje Tor Frostestad noe betenkt med tanke på plass for arten i villahagen.

Magnolia med store blad

Tor Frostestad og Ole Jonny Larsen

Fig. 1 Ole Jonny Larsen med et blad av *Magnolia rostrata* i Salween-dalen i Yunnan, Kina, en av de aller største. Denne er ikke hardfør i Norge. Foto: Jan Rune Hesjedal.

Vi vil i denne artikkelen presentere en gruppe uvanlige magnoliaer som kan dyrkes i Norge. Teksten bygger mest på egne begrensede erfaringer med dyrking av storblada magnoliaer på Sør- og Vestlandet. Vi kan likevel allerede nå si at dette er et felt som bør prøves ut av flere. Her er mye spennende å oppdage!

Magnolia er en stor slekt, rundt 210 arter er beskrevet, av dem både løvfellende og eviggrønne. De siste er ikke særlig aktuelle for dyrking i Norge, selv om noen faktisk finnes. Flere nærstående slekter har i de seinere år blitt innlemmet i Magnoliaslekta. Navnet har slekta fått etter Pierre Magnol, en fransk botaniker som levde fra 1638–1715.

Magnoliaslekta regnes som svært gammel, minst 95 millioner år. Det er faktisk før biene oppsto, og pollineringen skjer derfor med hjelp av en annen insektgruppe, nemlig biller. På den tida, og i mange millioner år framover, hang Nord-Amerika og Eurasia sammen i et stort kontinent. Og det er her en finner bakgrunnen for magnoliaenes merkelige utbredelse på jorda. Langt tilbake hadde de nemlig et sammenhengende belte på den nordlige halvkule. I dag er utbredelsen tydelig todelt. Magnoliaer vokser nå i Sør- og Nord-Amerika og i store deler Asia, inklusiv både Kina, Japan og enkelte tropiske områder. I tidlige-

re tider fantes det også naturlig voksende magnoliaer i Europa, og faktisk også på Grønland og på Svalbard, men da så verdenskartet svært annerledes ut. Forbindelsen mellom den østlige og vestlige utbredelsen ble altså brutt langt tilbake i tid, og siden har de utviklet seg isolert fra hverandre.

Noen av disse 210 magnoliaartene har svært store blad. De ser umiddelbart tropiske ut, og det er kanskje vanskelig å forestille seg at disse kan dyrkes i Norge. Men det kan de faktisk, noen av dem i alle fall. Vi skal nå presentere tre arter og en hybrid som vi selv har planta ut og dyrka i flere år uten nevneverdige vinterskader. Vi starter med junimagnolia (*Magnolia obovata*) som Ole Jonny har hatt i flere år og omtaler deretter Tors erfaringer med parasollmagnolia (*Magnolia tripetala*) og storbladmagnolia (*Magnolia macrophylla*).

Magnolia obovata kalles også ofte for *Magnolia hypoleuca*, men *Magnolia obovata* skal visstnok være det rette navnet. Arten vokser i opptil 1500 meters høyde i fjella på Hokkaido, den nordligste av de store øyene i Japan, og på de russiske Kuril-øyene som ligger enda litt lenger mot nord. Her vokser de i noe lavere høyde. De kan bli mer enn 30 meter i naturen. Dette er den nordligst voksende magnoliaarten som finnes. Den trives godt i

Fig. 2 *Magnolia obovata* i hagen til Trond Jordal i Ålesund. Jan Ole Westerhus er målestokk. Foto: Ole Jonny Larsen

Gøteborg botaniske hage der det finnes noen store eksemplarer som blomstrer og setter frø hvert år. Også i Mustila arboretum i Finland klarer *Magnolia obovata* seg.

Jeg fikk frø fra Gøteborg botaniske hage for omtrent 25 år siden. De spirte godt og vokste fint opp i pottes. En del ble solgt, andre ble gitt bort og to planta jeg selv i hagen.

Den ene døde tidlig, men den andre vokste og ble etter nesten fem meter. Barnebarna klatra i den, og det gikk fint, for greinene var nesten vannrette ut fra stammen. I 2015, etter ca. 15 år, blomstra min *Magnolia obovata* for første gang med store hvite blomster. Dessverre ble det også siste gang, for jeg måtte felle treet samme høst for å ta vare på gode naboforhold. Det var min egen feil, jeg hadde ikke beregna hvor stort treet ville bli da jeg planta det. Heldigvis vokser tre av trærne jeg ga vekk, fremdeles i hager like i nærheten. Begge vokser fint og har ikke antydning til vinterskader. To av dem har blomstra de siste åra. Ålesund ligger betydelig mye lenger nord enn Kuril-øyene, så jeg er faktisk ganske sikker på at disse eksemplara av *Magnolia obovata* er de som vokser lengst nord på kloden.

Tor Frostestad eier et gammelt småbruk på stedet Froststad, noen kilometer nordvest for Mandal, heilt sør i Norge. Stedet har varmt og godt sommerklima, men vintrene kan være kalde, og altså veldig ulikt klimaet i Stavangerområdet der Tor bor til vanlig. På småbruket har Tor over flere år planta ut mange planter av ulike slekter. Området har mest løvskog, og særlig eik er det mye av. Jorda på stedet får tilført mye naturlig kompostert løv hver høst og er da også både dyp og næringsrik.

Tor har i flere år hatt stor interesse for magnoliaslekta, og han har prøvd ut flere sorter på bruket. De fleste er planta i den eksisterende skogen rundt husa. To av disse hører til ei gruppe innen denne slekta som kjennetegnes av svært store blad. Dette er arter som vokser i naturen i USA, og på norsk kalles de for storbladmagnolia og parasollmagnolia. Tor har hatt overraskende gode erfaringer med å dyrke disse som ellers er lite kjent i norske hager, og særlig den første.

Storbladmagnolia (*Magnolia macrophylla*) vokser i det sørøstlige USA og også i Mexico. Varieteten *Magnolia macrophylla* var. *ashei* vokser lenger oppe på østkysten av USA og inn til noen av de store sjøene der det kan være svært kaldt om vinteren, men også tilsvarende varmt om somrene.

Parasollmagnolia (*Magnolia tripetala*) kommer fra den nordamerikanske østkysten og vokser i Appalachene og andre høye-religgende områder. Navnet betyr egentlig «med tre kronblad»,

men det stemmer jo ikke! Den har 7–8 kronblad. Derimot har den tre begerblad, og det er visstnok det som ligger til grunn for det vitenskapelige navnet. I motsetning til de to andre artene som er omtalt i denne artikkelen, er denne oftest flerstammet.

Tor bestilte i sin tid disse plantene hos Brynes planter som ligger litt sør for Stavanger. De ble planta ut på småbruket ved Mandal for 10–12 år siden. Den gangen var de rundt halvannen meter store. I dag er storbladmagnoliaen kanskje 7–8 meter, og parasollmagnoliaen er litt kortere, 5–6 meter. Ingen har hatt nevneverdige vinterskader, og begge artene har hatt blomster. Plantene greier seg stort sett uten særlig stell, men de får gjerne litt godt utgjæret hestemøkk på våren. Tor understreker at dette er planter som krever rikelig plass, så de egner seg absolutt ikke for småhager. Begge de to storblada magnoliaplante-

Fig. 4 Storbladmagnolia (*Magnolia macrophylla*) i blomst på Sørlandet Foto: Tor Frostestad

Fig. 5 Tor Frostestad med sin *Magnolia macrophylla* Foto: Anne Helene Frostestad

Fig. 6 Blada på *Magnolia macrophylla* kan bli over en halv meter. Foto: Tor Frostestad

Fig. 8 Blomst av *Magnolia tripetala*
Foto: Kristina M. Kiss

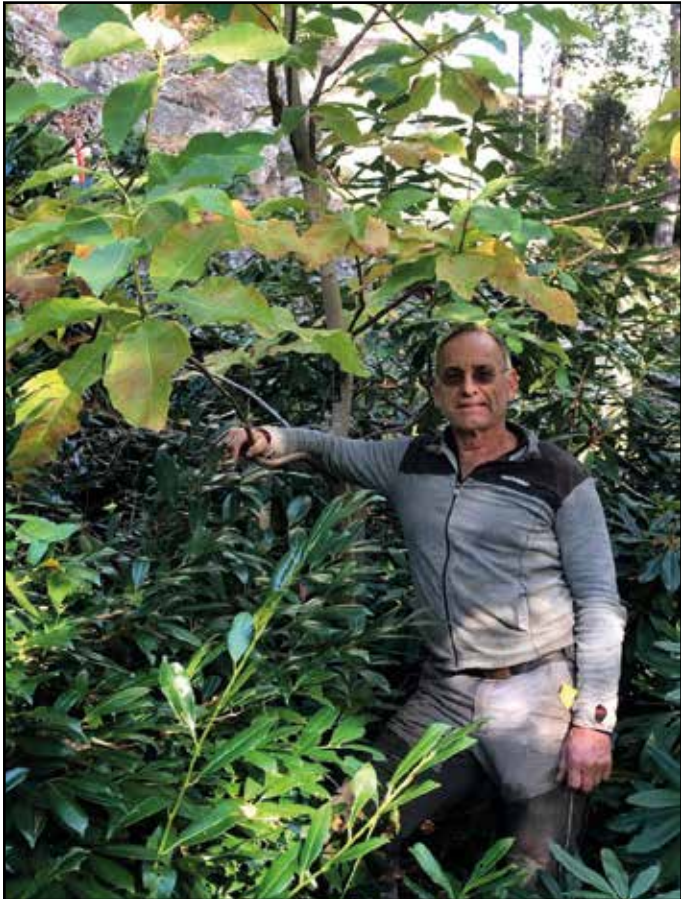

Fig. 7 Tor med parasollmagnolia i tidlig høstskrud Foto: Anne Helene Frostestad

Fig. 9 På høsten farges bladene til *Magnolia tripetala* fra lysgult til rustrødrødt – et flott syn! Foto: Kristina M. Kiss

ne som Tor dyrker på Sørlandet, vokser også hundrevis av mil lenger nord enn de gjør på den nordamerikanske østkysten der de opprinnelig kommer fra. *Magnolia tripetala* trives også utmerket hos Kristina Kiss på Nesodden. Hennes eksemplar er ca. 12 år gammelt og har nå nådd en høyde på rundt 5 meter. De enorme bladene som sitter i kranser på grenene, gir treet et uvanlig utseende.

Fig. 10 De dekorative, rosarøde fruktene til *Magnolia tripetala* er eggformet, (ca. 10 cm store), og frøene sitter tett i tett. Foto: Kristina M. Kiss

***Magnolia* × *wieseneri* 'Aashild Kalleberg'**

Det har blitt laget flere hybrider der de storblada magnoliaartene er innblanda. Vi tar med ett eksempel her fordi den har en spesiell tilknytning til Norge. Den heter 'Aashild Kalleberg' og har fått navn etter kona til Olav Kalleberg, en kjent norsk magnoliadyrker som også har navnsatt egne hybrider. *Magnolia* × *wieseneri* er betegnelsen på en krysning mellom magnoliaartene *M. obovata* og *M. sieboldii* (junimagnolia × sommermagnolia). Olav Kalleberg sådde frø fra Gøteborg botaniske hage i 1988, og planten blomstra første gang i 1995. Denne planten er da en utvalgt klon som Kalleberg gjorde fra dette krysset, og den får da etter reglene et sortnavn i enkle anførselstegn etter det latinske navnet: *Magnolia* × *wieseneri* 'Aashild Kalleberg'. Planten kan formeres med stiklinger, og jeg byttet til meg en slik plante fra Olav for flere år siden. Den trives svært godt i Ålesund, har blitt rundt seks meter høy og blomstrer nå hvert år med store melkehvite blomster med røde blomsterdeler i midten. Den har aldri fått vinterskader. Blada på denne er også store, de største er over 30 cm.

Fig. 11 *Magnolia* × *wieseneri* 'Aashild Kalleberg' i Ålesund Foto: Ole Jonny Larsen

En slags konklusjon

Selv om dette ikke er noen vitenskapelig utprøving, har vi i alle fall vist at noen av de storblada magnoliaartene kan dyrkes over tid i Norge uten vinterskader, og at de også kommer i blomstring etter hvert. Disse plantene har vært lite kjent blant hagefolk, og de er heller ikke i dag lett tilgjengelig. En må sikkert bestille dem gjennom en importør som er villig til å ta på seg oppgava med å skaffe dem. (Gullmarsfjordens Plantskola på den svenske vestkysten har alle de nevnte artene i sortimentet.)

Vestlandskysten og kysten av Sørlandet har svært ulikt klima. I sør er forskjellene på vinter og sommer store, mens klimaet i vest er mye jevnere gjennom året. Det samme gjelder på deler av Østlandet der det også finnes fine eksemplar av i alle fall junimagnolia og parasollmagnolia. Magnoliaplantar generelt krever godt med sommervarme for at de skal lykkes med å modne nyveksten før vinteren. Slik sett har Sør- og Østlandet langt større forutsetninger for å lykkes med magnoliadyrking enn Vestlandet. Likevel trives den storblada *M. obovata* i Ålesund og har god utvikling.

I august var jeg en tur til Helsinki og måtte selvsagt besøke den flotte botaniske hagen midt i byen. Til min store overraskelse hadde de både *Magnolia macrophylla* og *Magnolia tripetala* i samlingene der, og de så ut til å trives utmerket. Sannsynligvis kan det tre magnoliartene som er omtalt i denne teksten, pluss hybridene 'Aashild Kalleberg' kunne dyrkes langt flere steder i Norge enn de som er prøvd ut til nå.

Kunne for eksempel *Magnolia obovata* dyrkes i Trondheim? Eller enda lenger nord? Hva med innlandet? Utfordringen er herved gitt!

Hilsen fra *Camellia*-entusiastene!

Eli Margrete Stølsvik

Camellia-gruppen under DnR består av Eli Margrete Stølsvik (leder), Torhild Bryne Ringstad, Thom Krakstad, Kjell Knutsen, Jørgen Tingstveit og Jan Rune Hesjedal. Gruppemedlemmene er utpekt av styret i DNR. Vårt mandat er å spre kunnskap om slekten *Camellia* og motivere medlemmene til å teste ut disse nydelige plantene i egne hager og drivhus. Felles for oss i gruppen er at vi i over 20 år har hatt *Camellia*-planter i hagene våre (innomhus og utomhus), vi har alle kjent på frustrasjonen over å se store, fine planter visne og dø, og vi har alle kjent på stor glede når plantene våre viser seg frem med overdådig blomstring tidlig på våren. *Camellia* blomstrer normalt forut for *Rhododendron*. Kombinasjon av disse to planteslektene i hagen gir derfor en vesentlig lengre blomstringstid om våren enn man får ved å satse på kun en av slektene.

Camellia har vært kjent i Norge under navnene 'Kamelia' og 'Japansk rose'. Vi har nå besluttet at vi i fortsettelsen skal benytte den internasjonale benevnelsen *Camellia*. Plantene var forholdsvis vanlig som stueplanter i skipperhusene langs kysten og i vakre orangerier på 1800-tallet. De trivdes godt i kalde finstuer, men når stuene ble oppvarmet til jul, mistet ofte *Camellia* knoppene sine. Det verserte mange myter om dette fenomenet, fra at *Camellia* nok var «allergisk» mot juletrær som kom inn i stuene, og til troen på at det kun var de med

Fig. 1 *Camellia* 'Freedom Bell' ved Frida Hansens hus i Stavanger Foto: Torhild Bryne Ringstad

Fig. 2 *Camellia* 'Leonard Messel' i Stavanger botaniske hage Foto: Torhild Bryne Ringstad

mest grønne fingre som kunne greie å holde liv i en slik lunefull plante som kamelia gjennom vinteren. Etter hvert som stuene våre ble oppvarmet også gjennom vinteren, forsvant kamelia som stueplante, den greide ikke å overleve i de tørre og varme stuene utover på 1900-tallet. Etter som årene gikk satte mange hagesentre både i USA og Europa i gang med fremforedling av hardføre *Camellia*-hybrider. Målet med denne foredlingen var at plantene skulle kunne selges og trives ute i kalde strøk selv om temperaturen i kortere perioder falt under 20 minusgrader. Stavanger botaniske hage har hatt *Camellia*-planter i sitt uteområde siden 2006. Der har man gjort seg mange felles erfaringer med oss hageentusiaster. Plantene er sensitive for vind og trekk gjennom vinter- og vårmånedene. De trenger mye vann gjennom sommeren, men tåler dårlig å stå med vann på røttene. Dette betyr at godt drenert surjord er en av forutsetningene for at plantene skal klare seg. Det er i løpet av de siste 20 årene foredlet frem mange «cold-hardy» *Camellia*-hybrider som tåler frost. Det er normalt ikke frosten som tar knekken på plantene i våre strøk, det er kombinasjonen av en varm og tørr sommer med lite vanning og påfølgende lang frostperiode om vinteren eller lengre perioder med tørr og kald vårvind. Ettersom *Camellia* beholder de vakre bladene sine gjennom vinteren, trenger

de fortsatt vann gjennom vinteren, men ikke så mye som resten av året. Det er anbefalt å dekke plantene ekstra godt de tre første vintrene. Etter det har de etablert et godt rotnett og tåler mer frost.

Camellia kan mest sannsynlig plantes, trives og overleve ute i flere av våre landsdeler. Hittil har vi erfaring i hovedsak fra de sørvestlige kyststrøkene i Rogaland og Vestland. For at vi skal kunne motivere hageeiere i andre deler av landet til å teste ut *Camellia*, har vi i gruppen besluttet at vi må ha fokus både på planter som trives innomhus og utomhus. I resten av denne artikkelen skal vi derfor formidle informasjon om hardføre typer som vi vet trives godt utomhus. I neste artikkel vil vi formidle kunnskap om *Camellia*-planter som med fordel kan dyrkes innomhus.

Dersom du har en *Camellia*-historie du vil dele med oss, kan du sende mail til Eli på mailadresse:

elimargrete@stolsvik.com

Fordypning i fire hardføre *Camellia* som trives godt utendørs i Sør-Norge:

'Freedom Bell' er en riktblomstrende plante. Planten har en buskete vekst. Bladverket er mørkt grønt, glansfylt med litt spisse blader. Den blomstrer i april–mai med store mengder av dyprøde doble klokkeformede blomster. Den trives best i vandrende skygge, gjerne i nærheten av *Rhododendron* og andre surjordsplanter.

'Leonard Messel' har også vist seg å være en villig og riktblomstrende plante her hos oss, med store rosa blomster. Veksten er

Fig. 3 *Camellia* 'Donation' ved ved Frida Hansens hus i Stavanger Foto: Torhild Bryne Ringstad

avrundet buskete, men noe åpen i formen. Bladverket er mellomgrønt og glinsende. Den trives ikke i full sol, bør få vandrende skygge og gjerne stå vendt mot sør-sørvest for å få tilstrekkelig varme fra ettermiddagssolen for knoppsetting i juli–august. Blomstringstiden er forholdsvis lang for 'Leonard Messel', idet den ofte har både knopper og nesten avblomstrede blomster samtidig. I Stavanger har vi også sett at 'Leonard Messel' har fått noen «frukter», dvs. store, brune «nøtter» som gir en ekstra dimensjon til planten utover høsten.

'Donation' er den planten vi har lengst erfaring med i Sør-Norge. Vi har eksemplarer som er 5–6 meter høye i området rundt Stavanger, de blomstrer med mengder av store rosa blomster i april–mai. Blomsterformen er semi-double. Bladverket er mellomgrønt og veksten er buskete, men godt oppadvoksende. 'Donation' er en vinner både i hardførhet, blomstring i antall og størrelse, og bladverket er med sine tydelige årer vakkert gjennom hele året. Støvbærerne er tydelige og fremtredende.

'Anticipation' er en vakker plante. Blomstene er som oftest dypt «gammelrosa» og har en full peonform. Denne planten er ansett for å være en av de enkleste plantene å få til å gro og blomstre på våre breddegrader. Bladverket er mørkt grønt og knoppene er spisse og står i tette klaser gjennom hele vinteren. Planten kan stå og «sture» i 3–5 år, men når den etter stabiliseringsperioden er kommet i blomst, så er dette en plante du kan stole på. Bladverket er litt spisst også på denne hybridens slik de aller fleste williamsii-hybridene er.

Fig. 4 *Camellia* 'Anticipation' Foto: International Camellia Society

Foreningstur til Irland våren 2023

Alle bildene fra Irland er tatt av Bent Ernebjerg i 2012.

Foreningen planlegger å arrangere en tur til Irland våren 2023, fra søndag 16. april til fredag 21. april. Det blir fire hele dager der vi reiser med buss og besøker ulike hager, pluss en reisedag i hver ende. Vi vil bo på samme hotell i Dublin alle dagene.

Turen vil bli lagt opp slik at deltakerne selv bestiller flyreisa til og fra Dublin. En fordel med det er at en kan forlenge besøket i Irland i begge ender hvis en ønsker det.

Landet har mange store hageanlegg knytta opp til gamle gods, og interessen for rhododendron er stor og har vart i et par hundre år. På denne turen vil vi besøke flere av disse gamle hagene, og i noen vil det kanskje bli mulig å få komme inn i bygningene også.

Irland har et fuktig atlantisk klima med spesielt milde vintre der mange rhododendron trives, arter som vi bare kan drømme om å dyrke her hjemme. Enkelte gamle rhododendron kan være kjempestore, godt over ti meter høye, og gamle nåletrær blir langt høyere. Det milde klimaet tillater også at palmer og trebregner trives og vokser seg store, og magnolia, kamelia og mange andre planteslekter er også representert i de fleste av hagene

Vi vil sende ut en e-post med priser, mer informasjon om turen og om påmelding ut til alle medlemmer før jul. Deltakerantallet vil måtte begrense seg til det som fyller en stor buss, så det kan lønne seg å melde sin interesse tidlig.

Stort utval i planter for hagen
Spesialområde:
Rhododendron og surjordsplanter

Kontaktinformasjon:

Gimle Planteskule
Vikøy,
5600 Norheimsund

Tlf.: 56 55 04 80
Faks: 56 55 04 87
gimle@vestplant.no
www.vestplant.no

Plantejakt

Ole Jonny Larsen

Ole Jonny Larsen har i åra mellom 2010 og 2016 deltatt i tre plantejakt-ekspedisjoner til provinsene Yunnan og Sichuan i Kina. I denne boka forteller han om sine erfaringer som plantejeger og drøfter også de nye reglene for innsamling av frø og planter i fremmede land.

Boka er på 282 sider, den er i stort format med stiv innbinding og har nesten 500 bilder. De fleste er av rhododendron, men det er også bilder av andre busker, trær og stauder og av landskap og folk.

Pris 390 kr + porto.
Gratis forsendelse ut året.
Bestilles fra
olejonnylarsen@hotmail.com

Husk frø til frølista!

Frølista har vært en stor suksess de siste åra med masse frø på listene, stort salg og gode inntekter til foreningen. Frøforvalter Svein Erik Tønnesen, med god hjelp av Arne Havsø, har hatt ansvaret for å sette opp lista, pakke frøa i passe porsjoner og å sende dem ut til de som har bestilt. I tillegg til kunder i Norge, sender de faktisk frø til dyrkere i store deler av verden. Vi har sågar fått medlemmer i New Zealand nettopp på grunn av frølista vår!

Men uten hjelp fra medlemmene blir det ingen frøliste. Det er nå og framover mot vinteren at arbeidet skal gjøres. Og selv om vi er en rhododendronforening, er det ønskelig med alle typer aktuelle frø til lista. Magnolia- og kameliafrø må nevnes spesielt siden vi etter siste årsmøte og vedtak i styret har bestemt at foreningen skal satse mer på disse slektene framover. Staudefrø og frø av alle slags busker og trær er også svært velkomne.

Men hoveddelen av lista vil som før være rhododendronfrø. Hvis noen av medlemmene pollinerte noen av plantene sine i vår for å lage rene artsfrø eller egne hybrider, er det kanskje

modent frø å høste nå. Disse er spesielt verdifulle fordi man vet akkurat hva det er en får som resultat. Det samme gjelder frø fra noen få arter som ikke kan krysse seg med andre og derfor *alltid* gir rent avkom.

Rhododendronarter som *camtchaticum*, *schlippenbachii*, *vaseyi*, *albiflorum*, *nipponicum*, *quinquefolium*, *albrechtii* og *micranthum* er eksempler på slike.

Noen arter gir *nesten alltid* rent avkom, enten fordi de blomster svært tidlig eller svært seint, eller fordi man har erfart at de sjelden krysser seg. Dette kan gjelde arter som *sichotense*, *dauricum*, *ledebourii*, *heliopsis* og *auriculatum*. Om en sår frø av *campylogynum*, *changii*, *ferrugineum hirsutum*, *ciliatum*, *fletcherianum*, *mekongense* og Ledum-artene, får en også overraskende ofte rene artsplanter som resultat. Alle disse nevnte artene er interessante for frølista, selv om en høster dem rett fra planten om høsten uten å ha gjort forsøk på å pollinere dem om våren. Andre arter kan også høstes, såkalt åpen-pollinerte. De *kan* gi rent avkom, men ofte vil de ha krysset seg med andre planter, og da kan de ikke få med seg artsnavnet videre. For alle

Fig. 1 Frøhus av stor valmuesøster (*Meconopsis grandis*) Foto: Ole Jonny Larsen

Fig. 2 Frøhus på *Rhododendron platypodum* åpner seg av seg selv. Her må en være rask så en ikke mister frøa!
Foto: Ole Jonny Larsen

disse gjelder at en skriver OP (*open pollinated*, åpen-pollinert) bak navnet.

Frø fra hybrider vil aldri bli samme plante som en høsta dem fra. Men det betyr ikke at de er verdiløse. De kan bli både hard-

føre og fine planter i hagen. Hvis en ikke bryr seg så mye om hva de heter, er vel nettopp god herdighet og fine blomster det viktigste? Om en leverer slike frø til frølista, er det viktig at en skriver OP på frøposen sammen med plantenavnet (for eksempel: *R. luteum* OP eller *R. 'Cunningham's White'* OP).

Frø en samler inn, enten det er fra rhododendron, andre busker, trær eller stauder, skal tørkes godt før de pakkes og sendes inn. (Noen få slekter som f. eks. *Magnolia*, *Daphne* og *Paeonia* er unntak, disse skal legges i fuktig papir i en plastpose da de ellers vil ha store problem med å spire.) Frø kan en tørke på ei skål i et varmt rom. Frøhus som er høsta i tørt vær, vil nærmest tømme seg av seg selv, det er nok å riste litt. Lukkede frøhus vil oftest åpne seg etter noen dager i innetemperatur. Noen få ganger må en jobbe litt hardere for å få dem ut.

De rensa frøa pakkes i poser og sendes til frøforvalteren: **Svein Erik Tønnesen, Hobdalsvegen 6, 4370 Egersund**. En kan sende frø gjennom hele høsten og vinteren, men det beste er om de er sendt inn før frølista legges ut på nett ca. 20. januar. Vi håper at mange medlemmer deltar i dugnaden med å sette sammen en flott frøliste til foreningen!

På hjemmesida vår finner du artikkelen «Hvordan lage egne artsfrø». Der står en detaljert beskrivelse av innsamling og rensing av frø.

Fig. 3 Frøhus som snart er klare for innhøsting Foto: Ole Jonny Larsen

Bokmelding

- Ole Jonny Larsen: *Plantejakt*. Lapponicum forlag, 282 sider. Pris: kr 390

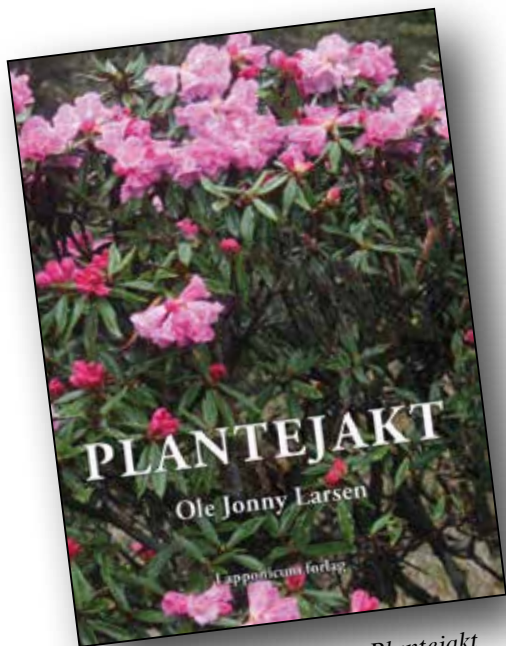

Fig. 1 Ole Jonny Larsen: *Plantejakt*

Vår flittige formann har utgitt enda en bok. Denne gangen om sine opplevelser som plantejeger i Kina. Tittelen *Plantejakt* er ikke særlig velvalgt, selv om der er noen generelle funderinger og fakta om emnet i innlednings- og avslutningskapitlene (til sammen 22 sider). Disse danner en utmerket ramme omkring hoveddelen (på 260 sider) som handler om tre reiser han har gjort i Kina. Det hadde vært mer dekkende med 'Min plantejakt' eller mest presist, det lengre: 'På rhododendron-jakt i dagens Kina'. For hovedvekten er nemlig på *Rhododendron* med inngående kommentarer om variasjon og voksekrav, ofte i relasjon til erfaringer fra dyrking i Norge. Dette er svært verdifullt for norske rhodoholikere, noe det er umulig å se av tittelen. Men de som hadde håpt på innsyn i den rike floraen på de kanter av verden, vil bli skuffet. Der er påtakelig få bilder og kommentarer til planter i andre slekter som også er av betydning for våre hager, f.eks. *Primula*. Man får derimot et godt bilde av hvordan det er å reise i Kina som plantejeger i dag under dagens reguleringer av den slags virksomhet. Mange fine fotografier gir dessuten innblikk i dagliglivet i landet. Det er naturligvis helt andre og enklere forhold enn da pionerene drev sin virksomhet fra 1800-tallets slutt og inn i begynnelsen av neste århundre. Kommunikasjonene er forbedret, og man slipper fiendtlige stammer som ikke vil slippe fremmede inn på sitt område. Der er riktignok områder som kineserne ugjerne viser frem, særlig i grensetrakter, med det reguleres på andre måter enn med angrep og tilfangetagning. Med fornuftig organisering synes det å gå greit å ta seg frem. Men plantene vokser fremdeles på utilgjengelige steder (Fig. 2) og det kan nok bli klatring, gåing og kjøring/ridning i krevende terreng. Forfatteren sier imidlertid at det var bare på ett sted han virkelig var redd under de tre turene han skriver om i Yunnan og Sichuan. For øvrig savner jeg kart som viser reiserutene, for selv de som leser mye om plantesamling i disse trakter, er ikke så hjemme i kinesisk geografi at de med letthet kan plassere alle de lokaliteter som omtales her. Og så er det været som fremdeles kan være lunefullt!

Billedmaterialet er fantastisk, men iblant savner jeg figurtekster, selv om man kan finne forklaringen i teksten like ved. Jeg er spesielt begeistret for at variasjonen av rhododendron-artene er så veldokumentert i bildematerialet. Dette er den viktigste grunnen til at plantetaxonomene i Europa som bare fikk enkeltksemplar/-innsamlinger å forholde seg til, misforstod situasjonen og beskrev altfor mange arter. Forfatteren funderer med rette over variasjonen av blomsterfargen hos mange taxa, f.eks. den hos *Rh. sanguineum*, og dens betydning for varietets-systematikken, og mye tyder på at han kan ha rett i at det ikke går å bruke blomsterfargen alene som kriterium. Dette vil nå kunne klarlegges ved molekylære studier som ikke fantes før i tiden. Spesielt mørkblomstrete typer burde i stedet kunne gis sortsnavn (som kloner) og ikke gis formaliserte vitenskapelige navn hvis faglige basis er tvilsom. Det er således forbilledlig at en spesiell form av den variable *Rh. roxieanum* behandles som 'Deep Pink Form' (Fig. 3). Det er kanskje den viktigste oppdagelsen på disse turene!

Heldigvis er der en indeks til slutt over rhododendron-navn (men ikke over andre planter!)

Boken er et funn for alle som er interessert i *Rhododendron*. Den er helt enestående i sitt slag her i landet, og den er ikke bare vakker, men også til å bli klokere av!

Per M. Jørgensen

Fig. 2 Litt akrobatikk kan være nødvendig Foto: Sture Bengtsson

Fig. 3 *Rh. roxieanum* 'Deep Pink form'
Foto: Ole Jonny Larsen

Minneord Gunnar Gilberg

Tor Jan Ropeid

Gunnar Gilberg, en av DnRs virkelige veteraner, døde 23. juni i år, nær 90 år gammel.

Med ham har vi mistet et medlem som har satt tydelige spor etter seg i foreningens historie. Han hørte med til en liten, nesten eksklusiv gruppe rhododendrontusiaster som kom sammen for å dele sin entusiasme for rhododendron. Gunnar omsatte også sin interesse for planteslekten i boken *Rhododendron for alle*, den første bok i Norge som var viet planteslekten. Du kan lese mer om dette i DnRs jubileumsnummer *Lapprosen* 2–2022. Gunnar var ellers en flittig bidragsyter til *Lapprosen* i tidligere år, og mange medlemmer i Rhodo Vest husker ennå turen til Hillersholmen hvor det gjennom en periode på rundt 50 år var blitt skapt det som i en artikkel i *Lapprosen* ble karakterisert som «et miniarboret av de sjeldne». Artikkelen om turen til Hillersholmen kan leses i *Lapprosen* 3–2008.

Men Gunnar var mye mer enn en rhododendrontusiast. Han var pedagog og gjorde en stor innsats i undervisning av døve barn. Han var ektefødt bergenser fra Sandviken, men engasjerte seg sterkt i målrørsla og ble utnevnt til æresmedlem i Vestmanalaget. Han skrev også egne dikt og utga to diktsamlinger hvor språket vekslet mellom konservativt nynorsk og sobert riksmål. Vi synes det kan passe godt å gjengi diktet «Rhodomanens lille beruselse» fra samlingen *Dikt* (2002). Her gir han en poetisk og stemningsfull beskrivelse av den begeistring en «rhodoman» kan føle når han eller hun opplever en vakker rhododendronblomstring, i dette tilfelle den sentblomstrende *Rhododendron auriculatum*.

Gunnar Gilberg fremfører et av sine egne dikt 3. januar 2022.
Foto: Karin Waltzing

RHODOMANENS LILLE BERUSELSE

kritthvit duk
over stenbordet –
mitt glass av krystall

August
eier landskapet
som Mona Lisa

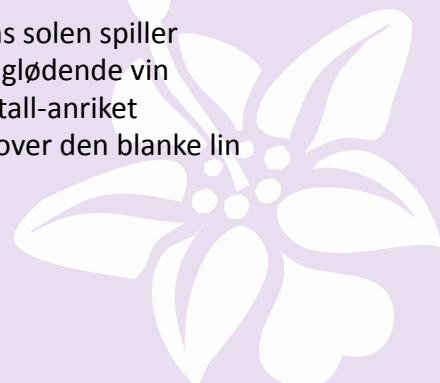
auriculatum
holder sin parfum
behersket tilbake

men praler med
glinsende rede arr
dandert i crème corolla
omgitt av nikkende
støvknapphoder
skytende opp av
magiske, grønne svelg

jeg nipper varsomt
til alt som bys meg

og rusen er
som en frysning –

mens solen spiller
min glødende vin
krystall-anrikt
henover den blanke lin

Plantet Torfæus Norges første rhododendron?

Svein Ramung, Rhodo Vest

Bilde 1 Tormod Torfæus (no.wikipedia.org/wiki/Tormod_Torfæus)

Iflg. Per M. Jørgensen, i boken *Rhododendron* (1996), ble rhododendron introdusert i Bergen på 1850-tallet. Rhododendron ble snart en moteplante blant byens patrisiere, ifølge Jørgensen. Islendingen Bergsveinn Birgisson, med doktorgrad i norrøn filologi, ga i 2020 ut en bok, med opplysninger som tilsynelatende kan føre til at rhododendron-historien i Norge må skrives om. I sin bok *Mannen fra middelalderen. Historikeren og morderen. Tormod Torfæus* hevder han at Torfæus plantet «rhododendronbusker» i Kopervik på 1660-tallet.

Hvem var Torfæus? Familien hans tilhørte den islandske overklassen. Torfæus studerte i København. Han var først kongens oversetter av norrøne håndskrifter. Pga. mordanklager ble han senere «degradert» og sendt til Norge, til Stavanger amt, som «Cammerer», en embetsmann som skulle holde oppsyn med at de andre embetsmennene fulgte kongens lover. Han giftet seg med den velstående Anna Hansdatter Stangeland på Karmøy. Hun eide en stor gård der Kopervik ligger i dag.

Ifølge Birgisson anla Torfæus en staselig hage rundt gårdshusene på Stangeland. «I hagen fikk han også plantet **rhododendronbusker** (min uthev.), solbærbusker og kirsebærtrær» (s. 189). Dette ble tidfestet til 1662. I noteverket viser Birgisson til

Ludvig Daae (1872) *Norske Bygdesagn, samlede av Daae. Anden samling*, s. 122. Senere beskriver Birgisson en tenkt situasjon der Torfæus og Arni Magnusson sitter i hagen og drikker vin, i året 1689. Nå var imidlertid «**Rhododendronbuskene** for lengst avblomstret, men rundt dem bugner greinene av kirsebær og solbær» (s. 235). I noteverket viser Birgisson til Fritjov Øvrebø (1918) *Tormod Torfæus – Norges Historik*, der Øvrebø «skriver om de synlige restene av dette tidlig på 1900-tallet» (nytt opptrykk 1998, s.25).

Når en sjekker notene, finner en at Daae skriver følgende om hagen til Torfæus: «Ligned for Hovedbygningens Tomt har man en liden Levning af hans Have, hvis fordums Udstrækning man tydelig kan se. Aarlig kommer der op smaa Spirer af Solbærtrær og Kirsebærtrær» (s. 121). Her er der ikke noen henvisning til rhododendron. I Øvrebø (1920) finner en følgende om hagen til Torfæus: «Og ned gjennom dalen strakte hagen sig. Dernede stod endnu i min ungdom noen solbærbusker. Det skulde være resten av hagen hans» (s. 25). Heller ikke her nevnes rhododendron. Birgisson kan dermed ikke sies å ha dekning for sin påstand om at Torfæus plantet rhododendron i Kopervik på 1660-tallet.

Men spørsmålet gjenstår: kunne en velstående og interessert hage-entusiast ha plantet rhododendron i Norge på 1600-tallet? Det finnes to arter av rhododendron på Grønland, nemlig lapprose og finnmarkspors (Moe, 2022, pers. komm.). Men kontakten mellom Grønland og Norge hadde stoppet rundt 1450. På 1600- og 1700-tallet drev i hovedsak engelskmenn og nederlendere en ekspedisjon til Grønland i 1721, finansiert av Det Bergenske Handelskompaniet. I tillegg til kristningen av inuittene, satset en på handel med utgangspunkt i hvalfangsten (*Store Norske Leksikon*). De som var knyttet til misjonsarbeidet og handelsvirksomheten den norske presten Hans Egede drev, hadde neppe interesse for plantelivet på Grønland. Det er derfor tvilsomt om misjonærene eksporterte rhododendronplanter til Norge.

I Norge har vi de samme to artene som på Grønland, finnmarkspors og lapprose. Finnmarkspors ville muligens kunne ha blitt dyrket. Men den var tidligere ikke klassifisert som rhododendron, men *Ledum*. Reklassifiseringen som rhododendron er av relativ ny dato (Moe, 2022). En slik plante ville vel heller ikke passet inn i den rådende hage-estetikken, i «den formelle hagen». Lapprose er svært vanskelig å dyrke som hageplante.

Etter min mening er det lite sannsynlig at noen hadde rhododendron i sin hage på 1600-tallet i Norge. Jeg vil tvile på om rhododendron var så kjent på denne tiden, at den var blitt innført til Europa.

De rhododendronartene som ble innført til Bergensområdet rundt 1850, vil jeg anta kom fra England og hadde sin opprinnelse på det indiske subkontinentet, i høyreliggende strøk. Kjennskapet til de forskjellige rhododendronartene vil jeg anta krevde en stabil tilstedeværelse av militære og sivile tjenestemenn, med god kjennskap til det indiske subkontinentets topografi og

botanikk. Dette ble først mulig etter at det britiske ostindiske kompani ble underlagt sterkere sivil kontroll, med The India Act fra 1784 (*Cappelens Verdenshistorie*, 1985, Bd. 13, s. 77–79), noe som la grunnlaget for en permanent tilstedeværelse av britiske sivile tjenestemenn. En import av rhododendron til England ville kreve en utstrakt interesse for og kunnskap om rhododendron-artene. Disse forutsetningene ville sannsynligvis først være til stede i første del av 1800-tallet. Ut fra dette høres det rimelig ut å anta at de første rhododendron-artene ble plantet i Bergen rundt 1850. Det er m.a.o. liten grunn til å anta at det ble plantet rhododendron på Vestlandet i 1660-årene. Men det store spørsmålet gjenstår: Hvem kan ha plantet den første rhododendron i Norge?

Bilde 2 Stangelandsgården 1866 med stuen til Torfæus i midten (avaldsnes.info/forskning/tormod-torfæus/)

Litteratur:

Birgisson, B. (2020): *Mannen fra middelalderen. Historikeren og morderen Tormod Torfæus*. Bergen: Vigmostad & Bjørke.

Cappelens Verdenshistorie (1985): «Revolusjonstid–Napoleonstid», Bd. 13, s. 76–79).

Daae, L. (1872): *Norske Bygdesagn. Anden Samling*. Kristiania: J.M. Cappelens Forlag. (Lastet ned fra <https://no.m.wikisource.org> 02.08.22).

Jørgensen, P. M. (1996): *Rhododendron i Det norske arboretet på Milde*. Bergen: Vigmostad & Bjørke.

Moe, B. (2022): Personlig kommunikasjon.

Store Norske Leksikon: «Grønlands nyere historie» (Lastet ned fra <https://snl.no> 18.08.22).

Øvrebø, F. (1920): *Tormod Torfæus. Norges Histograf*. Stavanger: Aktietrykkeriet.

Nye medlemmer

Vi ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Sven Ture Andersen Lise Holter	Glennveien 8	1781 HALDEN
Sten Beckmann	Dr Bondesons gata lgh 1202	SE-413 23 GÖTEBORG SVERIGE
Nils Brekka Grete Vestøl	Moen 32	4849 ARENDAL
Tonje-Christin Bru	Allégaten 18	5007 BERGEN
Marit Einen	Beverveien 12	5236 RÅDAL
Aud Flesland	Mildegeilen 16 B	5259 HJELLESTAD
Heidi Kristin Hallan	Slettvollvegen 132	7730 BEITSTAD
Lars Kåre Kaldestad	Erdalsneset 35	5305 FLORVÅG
Marit Kleven	Myraveien 20	4770 HØVÅG
Abigael Kolberg	Nyorkgata 8	3911 PORSGRUNN
Birger Lien	Johan Hjorts vei 43	5081 BERGEN
Eivind Lindbråten	Fjordvangveien 103	1459 NESODDEN
Marina Ludviksen	Rambergveien 23 A	3115 TØNSBERG
Anne Puetz	Langenesvegen	5258 BLOMSTERDALEN
Ståle Simonsen	Fløytet 18	5410 SAGVÅG
Ingrid Hundhammer Smilden	Hordnesvegen 287	5244 FANA
Perry Sweetser	Skulevegen 5	4737 HORNNES
Sara Tesorieri	Ammerudgrenda 89	0960 OSLO
Kari Wiik	Bergeplass 12	6010 ÅLESUND
Bente Åsheim	Rokkeveien 786	1746 SKJEBERG

Mannen og planten

Jean Marie Delavay og *Rhododendron (arboreum ssp.) delavayi*

Tekst Ole Jonny Larsen

Fig. 1 Jean Marie Delavay i prestedrakt

Før 1860 var Kina nærmest totalt stengt for europeere. De første fra Vesten som fikk et glimt inn i planterikdommen, hadde kommet til landet av helt andre grunner enn for å drive botanikkstudier. De var der først og fremst for å prøve å omvende kineserne til kristendommen, og de fleste av dem brydde seg nok lite om vekstene de så

rundt seg. Men noen av dem var annerledes. De var interessert i naturen og hadde kunnskaper om planter og dyr. Disse mennene vekslet mellom misjonering og botanisering, og muligens blir de i dag mest husket for det siste. Innsatsen deres utgjør viktige avsnitt i den lange fortellinga om hvordan kinesiske plantearter fant veien til europeiske hager.

En stor fordel disse tidlige samlerne hadde i forhold til de senere profesjonelle plantesamlerne, var at de bodde i Kina over lang tid og hadde fast base i landet. På den måten kunne de bruke tid på innsamlingsarbeidet og undersøke et område svært grundig. De fikk også sett plantene til alle årstider, noe som er en stor fordel når en skal vurdere hageverdien til en art.

Jean Marie Delavay var jesuittprest og ble stasjonert nær Canton i 1867. Han bodde ti år i fjella mellom Kunming og Lichiang, et av de botanisk sett rikeste områda i Yunnan-provinsen. Han ble raskt opptatt av de ukjente planteartene og vandret mye rundt i området for å utforske naturen. På et kort opphold i Frankrike i 1881 overtalte den ledende botanikeren Adrien Franchet fra Muséum National d'Histoire Naturelle i Paris han til å samle planter for dem, trolig mest fordi han var på stedet, han hadde jo ingen formell bakgrunn i botanikk.

Den heldige Franchet gjorde imidlertid et skup! Delavay viste seg å være en svært dyktig innsamler og laget forbilledlige herbarier med grundige feltnotater til. Han reiste mye rundt i fjellområdene i det nordvestlige Yunnan i embeds medfør, et av de rikeste botaniske områdene i verden. Han gikk alltid alene og til fots og bar alt utstyret med seg på ryggen. Han må ha hatt et

stort talent for vitenskap og hadde et svært skarpt øye for små forskjeller mellom de enkelte plantene han undersøkte. Det var særlig alpine planter han fokuserte på, for han mente at disse ville klare seg best i Europa. Han sendte hjem enorme mengder frø og herbarieark, noen sier over 200 000 eksemplarer av mer enn 4000 arter! Av disse var hele 1500 nye, ubeskrevne arter, blant dem også noen rhododendron. En kan undre seg over hvor mye tid han brukte på misjonsgjerningen...

Det hører også med til historien at mye av det Delavay samlet inn, aldri ble skikkelig katalogisert. Til det var mengdene for store. I 1886 ble Jean Marie Delavay smittet av en tropesjukdom og reiste hjem til Frankrike for medisinsk behandling, men han ble aldri skikkelig frisk igjen. Han nektet imidlertid å gi opp og reiste tilbake til Kina i 1893 og samlet enda 1550 planter. Han døde av sykdommen i Yunnan i 1895.

Fig. 2 *Rhododendron arboreum* i Egil Valderhaugs hage utenfor Ålesund

Foto: Ole Jonny Larsen

Fig. 3 *R. arboreum* ssp. *delavayi* i Ålesund Foto: Ole Jonny Larsen

Flere planter har *delavayi* som artsnavn, blant annet *Magnolia delavayi*, og *Peonia delavayi*. Det ble også beskrevet en *Rhododendron delavayi* ut fra innsamlingene til Delavay, men senere har denne blitt redusert til underartsstatus som ***Rhododendron arboreum* ssp. *delavayi***. *R. arboreum* har tidligere vært regna som lite aktuell i Norge, men seinere års utprøving har vist at ulike kloner av denne arten kan trives godt i milde strøk av landet. Flere har fått dem i blomst i de senere år. Underarten ssp. *cinnamomeum* regnes som den mest hardføre, men ssp. *delavayi* har også overrasket med å klare seg fint flere steder langs kysten. *Rhododendron arboreum* finnes i flere blomsterfarger. Planter med helt røde blomster er nok de mest ettertraktede, men dessverre er det slik at de mest hardføre har hvite eller lys rosa blomster. Men både Egil Valderhaug og Jan Valle, kjente samlere på Vestlandet, har planter med mer og mindre røde blomster i hagen.

Finnes det en *Rhododendron delavayi* likevel?

Ting endrer seg, og ikke minst gjelder dette i rhododendron-systematikken. Hvis en søker i *Flora of China* på nettet, finner en nemlig både *Rhododendron arboreum* og *R. delavayi* der. Der er altså den tidligere *R. arboreum* splitta i to arter, og *R. delavayi* har fått tilbake artsstatusen den hadde fra 1886. Det er nok gode grunner til det. Det som tradisjonelt har vært regna

som *Rhododendron arboreum*, vokser over et enormt område, fra Sri Lanka, via store deler av India og videre inn i Sino-Himalaya-området og langt sør i Kina og Burma. Med så stor utbredelse er det naturlig at plantene varierer mye. *R. arboreum* er da også tradisjonelt delt inn i ikke mindre enn seks underarter og flere varieteter innen dem igjen. Flere har tatt til orde for å dele dem inn i flere arter, og dette har altså blitt gjort i *Flora of China*.

De får støtte av forskerne Michelle Stitzer, Ngan Hoang og Benjamin Hall som i 2011 publiserte en grundig studie av artene i underseksjon Arborea, basert på DNA-analyser. De konkluderer med at arten *R. delavayi* bør skilles ut fra *R. arboreum* igjen. Og ikke nok med det. De går enda lengre og vil omdøpe de variantene av *R. arboreum* som vokser i Sør-India og på Sri Lanka til *Rhododendron nilagiricum* og *Rhododendron zeylanicum*. Slik er vitenskapen, forskere tar tak i gamle sannheter og setter fram nye forslag. Noen får raskt tilslutning, andre blir avvist eller først akseptert etter lang debatt og mer forskning. Men Jean Marie Delavay har forhåpentligvis endelig fått sin *Rhododendron delavayi* fastslått en gang for alle.

Torv eller ikke torv?

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Fig 1 De åtte plantene som var med i testforsøket

Her i Norge er vi bortskjemt med tilgang på torvprodukt. Naturtorv uten tilsetninger, gjødsla veksttorv, spesialtilpassa rhododendronjord, formskårne torvblokker og mange flere varianter. I alle hagesenter ligger de i store hauger, og for oss har dette vært en selvfølge i mange år. For såing, prikling og dyrking av rhododendron, er torv uovertruffent. Jeg har hatt samtaler med folk fra andre land som blir skikkelig misunnelige når de hører om utvalget vi har av disse produkta. Og vi bruker mye torv! En kartlegging Framtiden i våre hender gjorde for Avfall Norge i 2015 viste at 86 prosent av all hagejord solgt gjennom norske hagesentrene hadde torv som hovedingrediens. Det tas ut 98 000 tonn torv fra norske myrer hvert år. I tillegg er det en ikke ubetydelig import fra land i det tidligere Øst-Europa.

Men bruken av torv er også omstridt. Den blir til gjennom svært langsom omdanning av organisk materiale i myrer. Djupe torvlag kan ha brukt tusener av år på å dannes. Det betyr da at torv som blir gravd ut, i praksis er borte for alltid. Det er altså et engangsprodukt, mer torv må hentes et annet sted. Dette tærer på våtmarksområder og endrer vilkåra for lokalt

plante- og dyreliv drastisk. Flere land har målsetning om å begrense bruken av torv og har vedtatt regler for å oppnå dette. Stortinget i Norge har ikke gått så langt, men har bestemt at det skal lages en plan for å fase ut torv fra markedet, foreløpig uten en klar tidsramme.

Torv kan erstattes med sammensetninger av ulike produkt. Kompostjord av grøntmateriale (gras, blad, etc.) er sentralt, men også husdyrgjødsel, ull, treflis, bark, oppmalt kokos-

nøttskall, biokull og annet kan brukes for å få fram alternative produkt. Problemet er at torv er et så trygt, forutsigbart og innarbeida produkt at store plante- og grønnsakprodusenter vegrer seg for å eksperimentere med andre jordblandinger. Det har også vist seg at den alternative jorda kan inneholde både plantevernmidler og tungmetaller, mens torv normalt regnes for å være fri for slikt.

Kan vi bruke torvfri jord til rhododendronplantene våre? Dette har jeg gjort et enkelt og høyst amatørmessig forsøk på å finne ut av. Jeg valgte to sekker med jord fra Felleskjøpet, produkt med navna *Plantejord* og *Torvfritt*, og blanda inn 10 % sand (noe jeg alltid gjør i den jorda jeg kjøper til å ha i pletter). Jeg valgte ut åtte omtrent like store planter av *Rhododendron oreodoxa* og planta halvparten i hver av de ulike jordtypene. Resten av sesongen fikk de bare tilsatt vann. De sto ute over vinteren. (se fig. 1).

De fire plantene til høyre i bildet står i torvfri jord, til venstre står de med tradisjonell jord der torv utgjør hoveddelen av innholdet. Torvjorda er tilsatt natur- og mineralgjødning, kalk og sand. Den torvfrie jord er satt sammen av kompostert hage- og parkavfall, og kompostert bark og hønsegjødning.

Plantene har stått 15 måneder i pottene da bildet ble tatt. Jeg

klarer ikke å se noen vesentlig forskjell på dem. Alle har vokst like mye og ser friske ut. Noen planter har litt lysere blad, men dette er likelig fordelt.

I et dyrkingsbed der jeg trekker opp småplanter for salg, blanda jeg inn torvfri jord på et avgrensa område. Resten av bedet fikk tilsatt tradisjonell torvjord. Her var det heller ikke mulig å se forskjell i løpet av vekstsesongen.

Neste test var å prikke småplanter (2–4 cm frøplanter) ut på brett. Her ble det tydelig forskjell. Den torvfrie jorda hadde klar tendens til å tørke ut fortere enn den med torv i.

Ingen av disse to jordtypene egner seg til å så rhododendron i, rett og slett fordi de har for mye tilsatt gjødning. Her er såkalt naturtorv (rein torv uten noen tilsetninger) det beste alternativet.

Konklusjonen på mitt lille forsøk blir da at torvfri jord godt kan erstatte torvjord til dyrking av rhododendron i pletter og bed, men at den ikke egner seg godt nok til å trekke opp småplanter i. I bed er det vel ellers mest naturlig av kjøpejorda blandes med eksisterende jord og eventuelt også med hjemmelaga kompost og gjerne også noe sand.

Arbeidsgruppe for *Magnolia*

Tekst: Tor Frostestad

Som de fleste av dere vel er kjent med, vil vi i tiden fremover også vie oppmerksomhet til den flotte planteslekten *Magnolia*. For å oppnå dette er det etablert en arbeidsgruppe for magnolia. Gruppen vil arbeide med forskjellige temaer med formål å gjøre magnolia mer kjent og forhåpentligvis også inspirere flere til å forsøke å plante magnolia i egen hage og eventuelt påvirke til mer planting på offentlige lokaliteter. Tanken er at vakre planter som magnolia og kamelia (*Camellia japonica*) vil kunne gi større variasjon og mangfold. Varierende størrelse på planter gir struktur og liv til hagen. Ved riktige sortvalg vil man kunne oppleve mer blomstring gjennom sommeren enn det rhododendron alene kan bidra med. Magnolia og kamelia dyrkes sammen med rhododendron ettersom de har sammenfallende krav til jordsmonn og kan ofte være komplementære når det gjelder krav til lys/skygge, jorddybde etc. Mens et stort antall arter og sorter av magnolia og rhododendron kan dyrkes over store deler av lavlandet i Sør-Norge, har imidlertid kamelia et mer begrenset dyrkingspotensial.

Temaer som magnoliagruppen skal arbeide med fremover, vil være å etablere oversikt over aktuelle foredragsholdere med god erfaring og kunnskap om magnolia, kontakt med søsterforeninger i utlandet som har inkludert magnolia og kamelia i sitt virkeområde, hvordan anskaffe planter til DnRs medlemmer, fremskaffe oversikt over aktuell magnolialitteratur, samle inn og dele generell kunnskap og erfaring om dyrking av magnolia i Norge.

Mer konkret har arbeidsgruppen nå besluttet å gjennomføre et arbeide med å samle inn oversikt over dyrking av magnolia i Norge. Dette innebærer av vi nå i høst vil etablere en best mulig oversikt over magnolia plantet i landet. Medlemmene i DnR oppfordres herved til å tenke over om de kjenner noen (eller kjenner noen som kjenner noen) med erfaringer fra dyrking av magnolia over en viss tid, fortrinnsvis over en tiårsperiode eller mer og melde dette til magnoliagruppen (sendes til frostestadtor@gmail.com). Til våren vil vi gå mer detaljert til verks og registrere informasjon og ta bilder av et utvalg eksemplarer av den enkelte art, hybrid eller sort. Vi håper og tror at dette blir interessant og matnyttig informasjon for nåværende og potensielle magnoliadyrkere. Det gjenstår da å ta stilling til hvordan resultatet skal formidles til DnRs medlemmer og eventuelt et større norsk publikum.

I neste nummer av *Lapprosen* kommer det en artikkel av Arild Johan Landsnes over den mest relevante magnolialitteraturen.

NORGE P.P. PORTO BETALT

RETURADRESSE: Den norske Rhododendronforening PB 1325, 5811 BERGEN

ISSN 1504-6702